

๑๑. พระพุทธศาสนายึดมั่นในเอกเทวนิยม

The Belief of Buddhism in Monotheism

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2016

ความสำคัญของบทความ

ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่เกื้อหนุนความตรัสรู้สัมโพธิญาณ คือ ความศรัทธาเลื่อมใสในการบรรลุพระบรมธรรมแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า [ตถาคต โปธิสัทธา] ถ้าไม่เลื่อมใสปสาทะในพระสัทธรรมของพระองค์ ก็คงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะมาเรียกตนเองว่า “พุทธมามกะ” แต่ถ้าจะมามั่วสุมในอาณาจักรธรรมแห่งพระพุทธศาสนานั้น ก็ยิ่งแสดงถึงสิ่งที่น่าอับอายในความเป็นมนุษย์ เพราะเป็นการหลอกลวงผู้คนให้เดินผิดทางจากหลักมัชฌิมาปฏิทา [เริ่มด้วยปัญญา-ดำเนินด้วยปัญญา-นำไปสู่ปัญญา] ฉะนั้น การรู้เขารู้เรานั้น จึงเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญยิ่งในความเป็นชาวพุทธศาสนิกชน รู้ว่านี่ใช่ทาง สิ่งนั้นไม่ใช่ทาง อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายและทุกข์ทั้งปวง การปฏิบัติธรรมของอภิปุคคลผู้ปฏิบัติผิดไร้ค่าแห่งอริยมรรค แล้วยังนำความเสียหายมาสู่พระธรรมวินัยนี้ จึงเป็นเรื่องน่าอับอายต่อสาธารณชน และเป็นผู้สร้างความเสียหายด้วยจิตวิญญาณแก่สังคม เพราะนำสิ่งที่ผิดๆ ถ่ายทอดไปสู่สังคม โดยเฉพาะสังคมไทยที่ได้ชื่อว่า “สังคมชาวพุทธ” อะไรเป็นพุทธะ อะไรคือสิ่งนอกพุทธะ อันเป็นสิ่งไม่น่าประพฤติปฏิบัติตามอกุศลวิถีเช่นนั้น แต่สาธุชนทั้งหลายยังตอบไม่ได้ กลับขอมสิ่งผิดๆ อย่างไม่ละอายใจต่อพระรัตนตรัย อะไรเป็นจุดเลื่อมในวิกฤตศรัทธาในพระพุทธศาสนา ที่คนส่วนใหญ่มักคิดว่า ไม่ใช่หน้าที่ที่ตนต้องไปรับผิดชอบอะไรเลย แต่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีหน้าที่สืบทอดพระศาสนาอย่างถูกต้องตามคำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ให้พวกเดียรถีย์เข้ามาปิดเบือนพระสัทธรรมนี้ ไม่ใช่ใช้ข้ออ้างเข้ามาบวชเพื่อหนีความทุกข์ยากปากหมอง แล้วลาสิกขาไปแต่งงาน ลืมข้าวก้นบาตรอย่างแนบสนิท อะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ถ้าคนรุ่นเก่าไม่รักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้ไว้อย่างแยกคาง กว้างความสูญเสียดันทุนทางปัญญาของสังคมในยุคนี้ ก็นับเป็นเรื่องน่าเสียดาย แทบจะใช้คำว่า ปฏิวัติ ปฏิรูป ปฏิสังขรณ์ ไม่ทันการเพราะมันเป็นยุคกิเลสสัมปยุตต์พลังแบบ โลกาภิวัตน์ตามยุคสมัย กิเลสค้นหาใช้อินเทอร์เน็ตเชื่อมโยงกับเหยื่อได้ทั่วโลกได้เร็วเท่ากับความเร็วของกระแสไฟฟ้า สังคมทั้งระบบยังตื่นตัวไม่ทันสภาวการณ์เช่นนี้ได้.

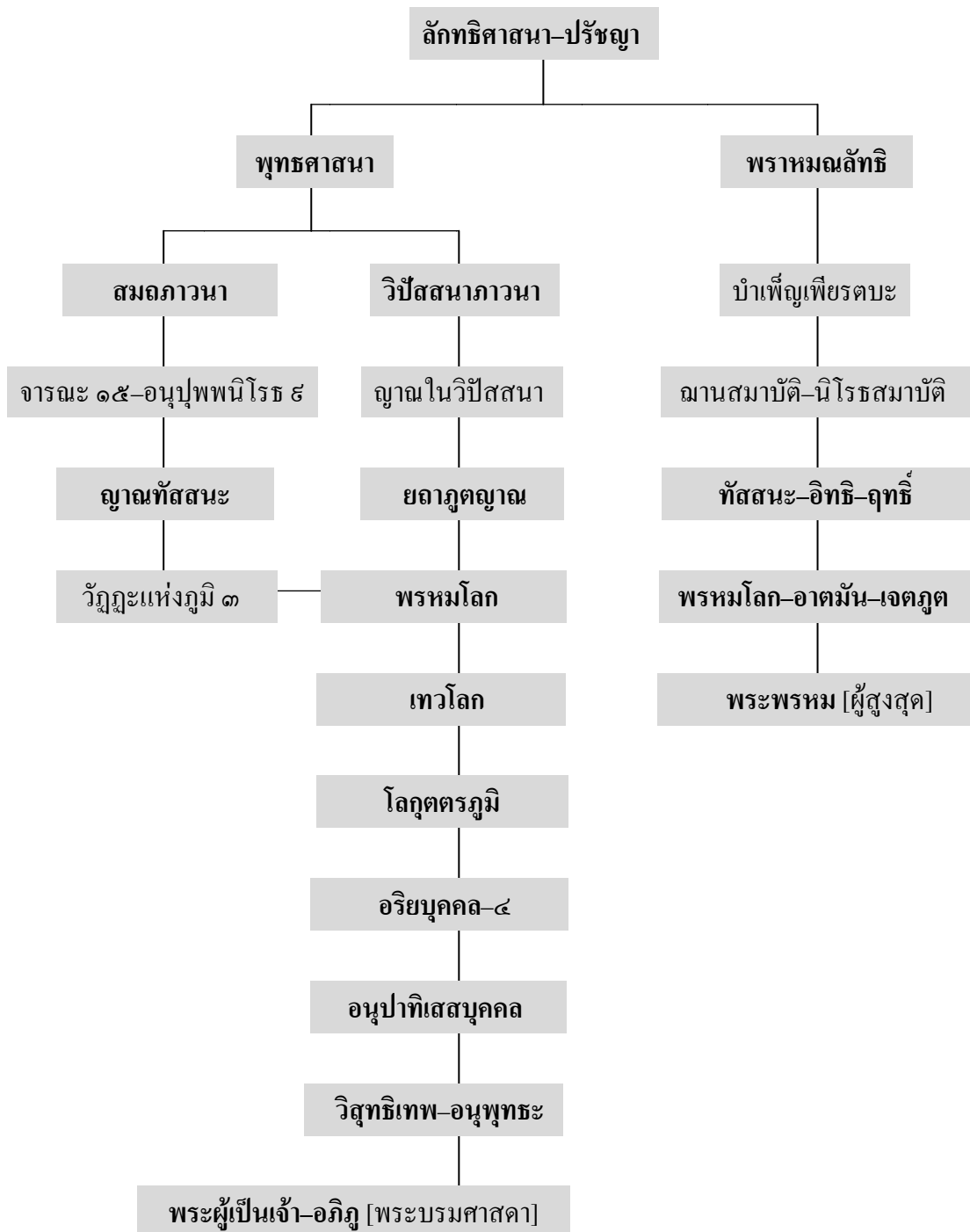

บทความที่ ๑๑ ประจำปี ๒๕๕๕ – พระพุทธศาสนายึดมั่นในเอกเทวนิยม

ในความห้วนไห้ไปตามสังขตธรรมแห่งวัฏฏอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์นั้น เพราะเกิดจากความไม่รู้จริงใน “กฎธรรมชาติ” สิ่งทีเห็นอำนาจแห่งธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ ย่อมนึกคิดไปเองว่า ต้องมีผู้ีอำนาจเหนือความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ จึงยกให้เป็น “เทพพระเจ้าผู้สร้างโลก” แต่ในชีวิตจริงก็หาหลักฐานอะไรไม่ได้ ถ้ามีสิ่งอัศจรรย์หลายๆ อย่าง ก็มีทวยเทพหลายๆ องค์ แดกออกเป็นกรมหรือแผนกไป เหมือนระบบบริหารราชการแผ่นดินแห่งเทพเทวดาทั้งหลาย ฉะนั้น ในการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเริ่มต้นเข้าใจภูมิหลังของการเกิดพระศาสนาเ็นอย่างแจ่มชัด ว่ามีสมุฏฐานเหตุปัจจัยเป็นมาอย่างไรก็แน้ การปฏิบัติธรรมด้วยความเข้าใจผิดๆ แบบส่งเดชลูกพระบาทนั้น คงใช้ไม่ได้กับแนวทางปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิทา [ไตรสิกขา–อริยมรรคมีองค์ ๘–อริยสัจจ ๔] เพราะพระพุทธศาสนานั้น เป็นสายแห่งปัญญา ไม่ใช่สายแห่งไสยศาสตร์ หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เพื่อใช้ในการแสวงหาลาภสักการะ เพื่อทำให้ผู้คนเกิดความโง่เขลาเบาปัญญา ให้เชื่อในเรื่องอภินิหารของเทพพระเจ้าผู้ตั้งว่าสูงสุดในธรรมชาติ การกำหนดค่าของคนอย่างผิดๆ ที่มองคนไม่เป็นคนในสังคมครั้งสมัยพุทธกาลนั้น โดยกำหนดให้คนเชื่อตามคัมภีร์ที่เขียนขึ้นเองของพราหมณ์เจ้าพิธี เพื่อให้สังคมปฏิบัติตามอย่าไม่มีเหตุผล [วรรณะ ๔: กษัตริย์–พราหมณ์–แพศย์–ศูทร ฉะนั้น “พราหมณ์” เป็นวรรณะทีประเสริฐ เลิศ สูงสุด อันให้วัดหรือตัดสินความเลิศประเสริฐนั้น (๑) “โดยชาติ” คือ กำเนิด (๒) “โดยโคตร” คือ สายตระกูล ซึ่งผูกพันกับ “อวาทะวิวาทะ” คือ การแต่งงาน ทีอ้างออกมาว่า “ท่านคู่ควรกับเรา” หรือ “ท่านไม่คู่ควรกับเรา” ซึ่งตรงกันข้ามกับคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งให้วัดหรือตัดสินคนด้วย “กรรม” คือ การทำความประพฤติ โดยถือว่า “สิ่งที่ทำให้เลิศให้ประเสริฐ” คือ “วิชาจรณะ”] ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่เป็นจริงตาม “กฎธรรมชาติ” ทีมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาปัญญาทีมีสมุฏฐานมาจากการเจริญสมณะกับวิปัสสนา ซึ่งเรียกว่า “ปัญญาในสมาธิ” [ญาณทัสสนะ] กับ “ปัญญาในวิปัสสนา” [ญาณ] นั่นคือ ปัญญาทีเกิดจากความรู้ความเห็นด้วยสมาธิด้วยญาณหยั่งรู้ในวิปัสสนา ไม่ใช่การทดลองหาความรู้ในห้องทดลองแบบการศึกษาค้นคว้าวิจัย เช่นวิธีแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในความเป็นจริงก็มีรากฐานมาจากพุทธศาสนานั้นเอง ในการสร้างทฤษฎีในศาสตร์สมัยใหม่ เพราะพุทธศาสนาจึงปฏิเสธในการเชื่อเทพพระเจ้าหลายองค์ แต่ในทางกลับกันให้เชื่อความสามารถแห่งคนทีจะเป็น “วิสุทธิตเทพ” โดยมีพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้อิฎฐสูงสุดเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น [เอกเทวนิยม] โดยมีพระอริยสาวกทั้งหลายผู้เป็นพระอรหันตจันนาสพเป็นผู้สืบทอดพระศาสนาจนมาถึงปัจจุบันนี้ การเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทีเป็นแก่นพระสัทธรรมนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อไม่ประพุดิออกนอกกลุ่มอกทาง ไปผนวกกับแนวคิดกับลัทธินอกพระพุทธศาสนาทั้งหลาย [ติดถายตนะ] อันเปิดให้เหล่าเดียรถีย์เข้ามาหาลาภสักการะและหลอกให้หลงทิศทางการปฏิบัติธรรม ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องศึกษาค้นคว้าให้เข้าใจหลักปฏิบัติทีถูกต้องตามคลองธรรม เพื่อให้สามารถเจริญภาวนาในอริยธรรม [อริยศีล–อริยสมาธิ–อริยปัญญา–อริยวิมุตติ] และอริยมรรค [อริยมรรคมีองค์ ๘–อริยสัจจ ๔–มรรคญาณ ๔] ได้อย่างถูกต้อง ในอันดับแรกนั้น ให้ศึกษาเปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับลัทธิพราหมณ์

เพื่อให้เห็นความแตกต่างที่ชัดเจน ในข้อปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สมถภาวนา” มีความคล้ายคลึงกันในการแสวงหาความรู้ ที่พระบรมศาสดาได้ต่อยอดปัญญาขึ้นสูงไปกว่านั้น จนสามารถกำหนดคุณบทแห่งบุคคลที่สูงกว่า “พรหมโลก” ที่เรียกว่า “วิสุทธิเทพแห่งโลกุตตรภูมิ” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๑: การเปรียบเทียบพระพุทธรูปกับพราหมณ์ลัทธิ

ในอันต่อไปนี้ ให้ผู้ปฏิบัติธรรมพึงพิจารณานัยแห่งการเจริญจิตตภาวนาเพื่อให้บรรลุใน “อนุปฺพวิหาร ๕-อนุปฺพนิโรธ ๕” อันเป็นทักษะการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งในทางลัทธิพราหมณ์นั้น บุคคลถือว่าเป็น “พราหมณ์” ด้วยกรรมอันประเสริฐ [พรหมจริยา] นี้ คือ “ตบะ-พรหมจรรย์-สัตถุญมะ-ทมะ” [ตบะ-ความเพียรเครื่องเผาผลาญกิเลส พรหมจรรย์-การครองชีวิตประเสริฐ โดยความประพฤติเว้นเมถุน สัตถุญมะ-ความสำรวม ทมะ-ความฝึกตน] ซึ่งใน “กรรม ๔” อย่างนี้ [ไม่ใช่กำหนดค่าคน โดยชาติและตระกูล] ย่อมถือเป็น “ความต่างแห่งกรรม” อันสูงสุดของพรหมทั้งหลาย ทำให้ผู้ประพฤติถึงพร้อมด้วย “วิชา ๓” ย่อมระงับกิเลสได้ สิ้นภพใหม่แล้ว (พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม ๒ ภาค ๒ - หน้าที่ 414 FILE 21) ในความเป็นจริงนั้น คำว่า “ฉานสมาบัติ” เป็นวิธีการฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิ [จิตตภาวนา] ให้เกิดความสงบหรือความสงบแห่งวิเวก [ในทางพุทธศาสนาด้วยอภิญาเทสิตธรรมหรือเอกายนมรรค นั่นคือ โภธิปักขิยธรรม ๓๗] โดยมีอาการ ๓ อย่าง [วิเวก ๓] ได้แก่

- (๑) “กายวิเวก” คือ อยู่ในที่สงบ ได้แก่ อยู่ในที่สงบก็ดี ดำรงอิริยาบถและเที่ยวไปผู้เดียวก็ดี
- (๒) “จิตตวิเวก” คือ จิตสงบ ความสงบใจ ได้แก่ ทำจิตให้สงบผ่องใส สงัดจากนิเวศน์ สังโยชน์ และอนุสัย เป็นต้น หมายเอาจิตแห่งท่านผู้บรรลุ (๑) “รูปฌาน ๔” [เตวิชโช-ผู้ได้วิชา ๓ คือ ความรู้แจ้ง ความรู้วิเศษ] (๒) “อริยมรรค ๔” คือ ผู้ถึงพร้อมด้วย “ขเย ญาณ” ได้แก่ ญาณในอริยมรรค อันทำให้กิเลสสิ้นไป ญาณของผู้ถึงพร้อมด้วยมรรค และ (๓) “อริยผล ๔” คือ ผู้ถึงพร้อมด้วย “อนุปฺปเท ญาณ” ได้แก่ ญาณในอริยผล อันเป็นผลที่ยังไม่เกิด โดยปฏิสนธิ หรือที่เกิดขึ้นในที่สุดแห่งความไม่เกิดขึ้นแห่งกิเลสที่มรรคนั้นๆ มาได้แล้ว ญาณของผู้ถึงพร้อมด้วยผล
- (๓) “อุปธิวิเวก” คือ หมดกิเลสความสงบอุปธิ ได้แก่ธรรมเป็นที่สงบระงับสังขารทั้งปวง ปราศจากกิเลสที่ดี ชันชัก็ดี อภิสังขารก็ดี ที่เรียกว่า “อุปธิ” โดยตั้งจิตอธิษฐานมั่นหมายเอาพระนิพพาน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

[๓๕๕] อนุப்புพวิหาร ๕

(พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒ - หน้าที่ 252-253 FILE 16)

- (๑) คู่ก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ **สังัดจากคามทั้งหลาย สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย** เข้าถึง **ปฐมฌาน** มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่เวกอยู่
- (๒) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าถึง **ทุติยฌาน** มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น [การเข้าสมาธิที่มีจุดหมายเป็นหนึ่ง] เพราะ **วิตกวิจารณ์สงบ ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์** มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่
- (๓) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ **มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย** เพราะ **ปีติ** ปราศจากไป เข้าถึง **ตติยฌาน** ที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญว่า: “**ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข**” ดังนี้
- (๔) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าถึง **จตุตถฌาน** **ไม่มีทุกข์และสุข** เพราะละทุกข์และสุข ลำดับ โสมนัสโทมนัสในกาลก่อน **มีอุเบกขา** เป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ [สัมมาสติ-สติปัฏฐาน ๔] อยู่
- (๕) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะก้าวล่วง **รูปสัญญา** ได้โดยประการทั้งปวง [ความกำหนดในรูปธรรม อันเป็นอารมณ์แห่งรูปฌาน] หหมด เพราะ **ปฏิขสัญญา** ดับไป [ความกำหนดในปฏิขะ = อรติ-โทสะ] หหมด เพราะไม่ใส่ใจซึ่ง **นามัตตสัญญา** [ความกำหนดมีอาการต่างๆ กัน] หหมด [แล้วถืออากาศเป็นอารมณ์] เข้าถึง **อากาธานัญจายตนะ** ด้วยมโนการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ ดังนี้อยู่
- (๖) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะก้าวล่วงซึ่ง **อากาธานัญจายตนะ** โดยประการทั้งปวง แล้วเข้าถึง **วิญญาณัญจายตนะ** ด้วยมโนการว่า วิญญาณ หาที่สุดมิได้ ดังนี้อยู่
- (๗) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะก้าวล่วง **วิญญาณัญจายตนะ** โดยประการทั้งปวง แล้วเข้าถึง **อากิญจัญจายตนะ** ด้วยมโนการว่า ไม่มีอะไร ดังนี้อยู่
- (๘) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะก้าวล่วง **อากิญจัญจายตนะ** โดยประการทั้งปวง แล้วเข้าถึง **เนวสัญญานาสัญญายตนะ** อยู่
- (๙) ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เพราะก้าวล่วง **เนวสัญญานาสัญญายตนะ** โดยประการทั้งปวง แล้วเข้าถึง **สัญญาเวทยิตนิโรธ** อยู่

จบ อนุப்புพวิหาร ๕ -----

[๓๕๖] อนุปฺพนิโรธ ๕

(พระสูตรต้นคปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒ - หน้าที่ 253-254 FILE 16)

- (๑) **กามสังขยา** ของท่านผู้เข้า ปฐมฌาน ย่อมดับไป
- (๒) **วิตก-วិจาร** ของท่านผู้เข้า ทุตติยฌาน ย่อมดับไป
- (๓) **ปีติ** ของท่านผู้เข้า ตุตติยฌาน ย่อมดับไป
- (๔) **ลมอัสสาสะและลมปัสสาสะ** ของท่านผู้เข้า จตุตถฌาน ย่อมดับไป
- (๕) **รูปสังขยา** ของท่านผู้เข้า อากาสนัญญายตนะ ย่อมดับไป
- (๖) **อากาสนัญญายตนะสังขยา** ของท่านผู้เข้า วิญญาณ์ญายตนะ ย่อมดับไป
- (๗) **วิญญาณ์ญายตนะสังขยา** ของท่านผู้เข้า อากิญจัญญายตนะ ย่อมดับไป
- (๘) **อากิญจัญญายตนะสังขยา** ของท่านผู้เข้า เนวสังขยานาสังขายตนะ ย่อมดับไป
- (๙) **สังขยาและเวทนา** ของท่านผู้เข้า สังขยาเวทยิตนิโรธ ย่อมดับไป

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย ๕ เหล่านี้แล อันพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้ว พวกเราทั้งหมดด้วยกัน พึงสังคายนา ไม่พึงโต้แย้งกันในธรรมนั้น การที่พรหมจรรย์นี้ยังยืนตั้งอยู่ตลอดกาลนานนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

จบ อนุปฺพนิโรธ ๕ -----

ฉะนั้น พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้อภิฏ ทรงชี้แนะให้มนุษย์เห็นสภาวะของตน ทั้งพลังทางจิต และพลังทางปัญญา ที่จะตัดขาดจากภุมิทั้ง ๓ แห่งวัฏฏะ ให้เจริญไปสู่อภิมุขด้วย “ความเป็นอริยบุคคล” ได้แก่ โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ [อริยมรรค ๔] จนบรรลุด้วย “อริยผล ๔” แห่งสัมมญาณ และตรัสรู้ด้วยรู้แจ้งแทงตลอดในสัมมาวิมุตติถึง “อรหัตผลวิมุตติ” ที่เรียกว่า “อนุปาทิเสสบุคคล” [จตุตัจจุพุทธะ] ในการบรรลุความตรัสรู้สัมโพธิญาณนั้น ย่อมเป็นไปตามความเชื่อ ความสัทธาปสาทะใน “กฎแห่งกรรม” ด้วยเกิดปัญญาเห็นธรรมใน “กัมมัสสกตาญาณ” [ธัมมัญญิตินญาณ โดยปฏิจางสมุปปาต] จึงเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงด้วยการเจริญ “กาลปัสสมสนญาณ” ไปสู่อภิมุขด้วย “โลกุตตรธรรม ๕” ได้ด้วยโยกเกษมธรรมและอภิญญาเทสิตธรรม [โพธิปักขิยธรรม ๓๗] ด้วยเหตุนี้ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้อภิฏ ทรงชี้แนะให้ฟังตนเองด้วยปัญญา ไม่ให้เชื่ออย่างงมงายในสิ่งที่ไร้เหตุผลอธิบายไม่ได้ด้วยการพิสูจน์เชิงปฏิบัติ เช่น ความเชื่อใน (๑) “ลัทธินอกพระพุทธศาสนา ๓” [ปุพฺพเพตเตหฺควาท-ลัทธิกกรรมเก่า ๑ อีสสรนิมมานเหตุวาท-

ลัทธิพระเป็นเจ้า ๑ เหตุอปัจจัยวาท-ลัทธิเสียง โศค ๑] (๒) “ที่**ที่สุด ๒ อย่าง-อันตา ๒**” [กามสุขัลลิกานุโยค-
 การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุข ๑ อัตตกิลมถานุ โยค-การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตนเอง ๑] และ (๓)
 “**ทิฏฐิในตน**” [สัสสตทิฏฐิ-ความเห็นว่ายั่งยืน ๑ อุจเฉททิฏฐิ-ความเห็นว่ายขาดสูญ ๑ อภิริยทิฏฐิ-ความเห็นว่าย
 ไม่เป็นอันทำ ๑อเหตุกทิฏฐิ-ความเห็นว่ายไม่มีเหตุ ๑ นัตถิกทิฏฐิ-ความเห็นว่ายไม่มี ๑] ด้วยเหตุนี้ ให้ผู้ปฏิบัติ
 ธรรมพิจารณาถึงกระบวนการวิวัฒนาการปัญหาในแนวทางพุทธตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่ทำให้เกิดองค์ความรู้
 ใน ๓ ประการ ได้แก่ (๒) พุทธศาสนา (๒) พุทธปรัชญา (๓) พุทธศาสตร์ ดังนี้

ธรรมชาติ	ปัญญามนุษย์	พุทธปัญญา	จิตวิญญาน
สัจภาวะแห่งพุทธะ [ผู้รู้-ผู้ตื่น-ผู้เบิกบาน]			
อสงไขย	<i>ยังไม่ถึง</i> [วิญญะ]	วิสุทธิเทพ-พุทธภาวะ [นิพพาน-อมตธาตุ]	อปริยาปนัญญมิ ๑
อนัตตจักรวาล	<i>ยังไม่ถึง</i>	อริยบุคคล	โลกุตตรภูมิ ๕
มหาจักรวาล	มนุษย์	อรุปรหม	อรุปรวม ๔
สุริยจักรวาล	มนุษย์	รูปพรหม	รูปาจรภูมิ ๑๖
โลกดาวเคราะห์	มนุษย์	มนุษย์-เทวดา	กามสุคติภูมิ ๗
พิภพ [Earth]	คน-สัตว์-พืช	นิรยะ-ตริจนาจานโยนิ-เปตติวิสัย-อสุรกาย	อบายภูมิ ๔
โมเลกุล [Molecule]	จุลินทรีย์ [Germs]	กลาป [กลาปะ-ธาตุมนสิกา]	ความต่างแห่งกรรม
อะตอม [Atom]	เซลล์ [Cells]	อวินิพโกกรุป-สุทธัญญุกกลาป [๘]	ธรรมชาติวิจิตร
ควาร์ก [Quarks-3]	Mitochondria	สุทธเตรสกกลาป [๑๑]	
Nanoseconds	สารอาหาร	อนิจจตา-ทุกขตา-อนัตตตา [สังขตธรรม]	
สสารวัตถุ	อินทรีย์วัตถุ	รูปธรรม-อรุปรวม [นามรูป]	
วัตถุนิยม-สัจนิยม [Materialism-Realism]		จิตนิยม-สัจนิยม [Idealism-Realism]	
พุทธศาสตร์-พุทธปรัชญา-พุทธศาสนา			

ภาพประกอบ ๒: ความเป็นสากลแห่งพุทธะในการวิวัฒนาการปัญหาของมวลมนุษยชาติ

ดังนั้น ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มนุษย์มีสิทธิ์เท่าเทียมกันทุกผู้ทุกนาม คือ จะเลือกเป็นปุถุชนสามัญที่มี
 วิธีชีวิตเวียนว่ายตายเกิดในวิญญะแห่งสังสารจักร [ภูมิ ๓: กามาวจรภูมิ-รูปาจรภูมิ-อรุปรวม ๕ หรือ
 เทวดา-มนุษย์-นิรยะ-ตริจนาจานโยนิ-เปตติวิสัย-อสุรกาย] หรือจะเลือกประพฤติพรหมจรรย์ข้ามจากโคตร
 ปุถุชนไปสู่โคตรอริยะ ที่เรียกว่า “**โลกุตตรภูมิ**” นั่นคือ “**ความเป็นอริยบุคคล**” ใน ๔ ประเภทได้แก่ (๑)
โสดาบัน (๒) **สกทาคามี** (๓) **อนาคามี** และ (๔) **อรหันต์** จนวิวัฒนาการปัญหาไปสู่ “**ความเป็นพุทธภาวะ**” นั่นคือ
 ย่อมเข้าถึงได้ซึ่ง “**คุณบทแห่งบุคคลผู้เป็นพระพุทเจ้า**” ที่เรียกว่า “**อนุพุทธะ-จตุลัจจพุทธะ-พระอรหันต**

จิณาสพ” หรือย่อมนได้รับคุณสมบัติเป็นผู้บริสุทธิดด้วยญาณใน “กรรม ๓: กายสุจริต ๓-วจีสุจริต ๔-มโนสุจริต ๓” [โมเนยยธรรม ๓] ที่เรียกว่า “ปราชญ์มุนี” เป็นมุนีมี ๖ จำพวก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ เล่ม ๕ ภาค ๒ - หน้าที่ 260-262 FILE 66) ยกเว้นใน ข้อ (๖) ได้แก่ **อาคารมุนี ๑ อนาคตมุนี ๑ เสขมุนี ๑ อเสขมุนี ๑ ปัจเจกมุนี ๑ มุนิมุนี ๑** ดังนี้ (๑) อาคารมุนีเป็นโจน ชนเหล่าใดเป็นผู้ครองเรือน มีบพคือนิพพาน อันเห็นแล้วมีศาสนาอันรู้แจ้งแล้ว ชนเหล่านี้ ชื่อว่า “**อาคารมุนี**” (๒) อนาคตมุนีเป็นโจน ชนเหล่าใดออกบวช มีบพคือนิพพานอันเห็นแล้ว มีศาสนา [ไตรสิกขา] อันรู้แจ้งแล้ว ชนเหล่านี้ชื่อว่า “**อนาคตมุนี**” (๓) พระเสขะ ๗ จำพวก ชื่อว่า “**เสขมุนี**” [สอุปาทิเสสนุคคละ = อุกโตภาควิมุต-ปัญญาวิมุต-กายสักกชิตกฐิปัตตะ-สัทธาวิมุต-ธัมมานุสारी-สัทธานุสारी] (๔) พระอรหันต์ทั้งหลาย ชื่อว่า “**อเสขมุนี**” [อนุปาทิเสสนุคคละ-ชีวิตสมลีสีนุคคละ] (๕) พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ชื่อว่า “**ปัจเจกมุนี**” (๖) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่า “**มุนิมุนี**” ตามนัยดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า “**มนุษย**” ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระสัตตสุสานของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมจุติปฏิสนธิในคติแห่งเทวโลก ที่เรียกว่า “**วิสุทธิเทพ**” ได้ อันผิดหรือขัดแย้งกับคติทางลัทธิพราหมณ์ ที่มีชั้นวรรณะใน ๔ ประเภท ในขณะที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ ถ้าเกิดตายดับสังขารไป ก็เหลือ “**อตตะ-อาตมัน**” ที่เรียกว่า “**เจตภูต**” ก็ยังต้องเป็นไปตามชั้นวรรณะทั้ง ๔ อย่าง เช่นเดิม [วรรณะ ๔: **กษัตริย์-พราหมณ์-แพศย์-ศูทร** ฉะนั้น “**พราหมณ์**” เป็นวรรณะที่ประเสริฐ เลิศสูงสุด อันให้วัดหรือตัดสินความเลิศประเสริฐนั้น (๑) “**โดยชาติ**” คือ กำเนิด (๒) “**โดยโคตร**” คือ สายตระกูล ซึ่งผูกพันกับ “**อวาทะวิวาหะ**” คือ การแต่งงาน ที่อ้างออกมาว่า “**ท่านคู่ควรกับเรา**” หรือ “**ท่านไม่คู่ควรกับเรา**” ซึ่งตรงกันข้ามกับคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งให้วัดหรือตัดสินคนด้วย “**กรรม**” คือ การกระทำความประพฤติ โดยถือว่า “**สิ่งที่ทำให้เลิศให้ประเสริฐ**” คือ “**วิชาวจรณะ**” อันเป็นปฏิบัติกับหลักมัชฌิมาปฏิทา ที่เน้นเรื่อง “**ความต่างแห่งกรรม**” อันเป็น “**กรรมปัจจัย**” (ข้อ ๑๓ ใน ปัจจัย ๒๔: ปัจจัยโดยเป็นกรรมคือ เจตจำนง) เกิดจากปัญญาเห็น “**ขันธ ๕**” ในอดีตชาติ ด้วยการระลึกชาติได้ โดย “**บุพเพนิวาสานุสติญาณ**” (ข้อ ๑ ในวิชา ๓) [เกิดปัญญาเห็นธรรมด้วย “**นามรูปปริจเจตญาณ**” (ข้อ ๑ ในญาณ ๑๖) คือ ญาณกำหนดแยก รูปกับนาม] ทำให้จิตส่องใสด้วย “**อิโหมกขสัทธา**” นั่นคือ “**กัมมสัทธา**” เชื่อในเรื่อง “**กฎแห่งกรรม**” คือ เชื่อด้วยเหตุผลในการกระทำตามกุศลเจตนาของตน และ “**วิปากปัจจัย**” (ข้อ ๑๔ ใน ปัจจัย ๒๔: ปัจจัยโดยเป็นวิปาก) ทำให้จิตส่องใสด้วย “**อิโหมกขสัทธา**” นั่นคือ “**วิปากสัทธา**” คือ เชื่อด้วยเหตุผลในผลแห่งวิปากกรรมที่ตนทำลงไป คำว่า “**ด้วยเหตุผล**” [ทำกุศลกรรมเจริญในโยนิโสมนสิการด้วย (๑) **อนุโลมปฏิจัสมุปปาท** ในฝ่ายสมุทวาร และ (๒) **ปฏิโลมปฏิจัสมุปปาท** ในฝ่ายนิโรชวาร] ก็คือ ญาณหยั่งรู้ด้วยหลักปฏิจัสมุปปาท ซึ่งเกิดจากปัญญาเห็นภาวะจุดและปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นไปตามอำนาจแห่งกรรมของตนเอง และที่จะเป็นไปในกาลทั้ง ๓ โดย “**จตุปปตญาณ-ทิพพจักขุญาณ**” [กัมมัตสกตญาณ] (ข้อ ๒ ในวิชา ๓) [หรือเกิดปัญญาเห็นธรรมด้วย “**ปัจจัยปริคคญาณ**” (ข้อ ๒ ในญาณ ๑๖) คือ ญาณกำหนดรู้ปัจจัยแห่งทุกข์] ซึ่งปัจจัยทั้ง ๒ กับญาณหยั่งรู้ทั้ง ๒ ย่อมทำหน้าที่กำหนดคุณค่าใน “**ความเป็นมนุษย์**” กับ “**ความเป็นวิสุทธิเทพ**” ซึ่งสามารถเป็นไปได้ด้วยการทำกุศลกรรม ที่ประกอบด้วย (๑) **สมถพละ** กับ (๒) **วิปัสสนาพละ** ซึ่งทำ

ให้เกิดปัญหาหยิ่งรู้ในการทำลายกิเลสอาสวะทั้งหลายโดย “อัสวัภยญาณ” (ข้อ ๓ ในวิชา ๓) อันเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิด “สัมมาสนญาณ” [กลาปสัมมสนะ คือ พิจารณาธรรมทั้งหลายจัดเป็นกลุ่มตามลักษณะแห่งสามัญลักษณะ] (ข้อ ๓ ในญาณ ๑๖) หมายถึง ญาณที่กำหนดพิจารณานามรูป คือ “ขั้น ๕” ตามแนวไตรลักษณ์ หรือ ญาณกำหนดรู้ด้วยพิจารณาเห็นนามและรูปโดยไตรลักษณ์ คือ ยกรูปธรรมและนามธรรมทั้งหลายขึ้นพิจารณาโดยเห็นตามลักษณะที่เป็นของ “อนิจตา-ไม่เที่ยง ๑ ทุกขตา-เป็นทุกข์ ๑ อนัตตตา-มิใช่ตัวตน” จากนั้น คือ “กระบวนการทบทวนขั้น ๕” [วฏฐานคามินีปฏิบัติทา-มหาวิปัสสนา ๑๘] จนถึงญาณข้ามโคตรจาก “ความเป็นปุถุชน” ไปสู่ “ความเป็นอริยมุคคัล” [อริยมรรค ๔-อริยผล ๔] แล้วตรัสรู้ถึง “สัมโพธิญาณ” [นิพพาน ๒] โดยเข้าถึง “สัจภาวะแห่งนิพพาน” [วิสุทธิเทพ] ทั้งหมดนี้ เป็นขั้นตอนในกระบวนการคิดในการปฏิบัติธรรมที่ถูกหลักธรรม [ธัมมานุวัตรปฏิบัติทา] ในการขัดเกลาธรรมเครื่องกิเลสทั้งหลายในพระสัทธสาสน์คำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ชาวพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไม่ควรมองข้ามความสำคัญในประเด็นนี้ไป คือ จักต้องรู้แจ้งแจ่มชัดลึกซึ้งเข้ากระดูกดำให้ได้ นั่นเอง ให้พิจารณารายละเอียดในคำว่า “วรรณะ ๔” ดังนี้

หมายเหตุ: ความเข้าใจที่ประกอบกับการใช้เหตุและผลด้วยปัญญานั้น เป็นปัจจัยสำคัญให้เข้าถึง “กระแสแห่งสัมมาทิฐิ” [ความรู้แจ้งในกุศลมูลกับอกุศลมูล กฎแห่งกรรม ก็มีสสกาปัญญา อุปาทานขั้น ๕ เป็นทุกข์ อริยสัจ ๔ ปฏิจสมุปบาท ๑๒ ปฏิจสมุปปีนนธรรม ๖ และไตรลักษณ์] เพื่อให้เกิดการดำเนินความนึกคิดแห่งกระบวนการที่ถูกต้องและดำเนินชีวิตถูกต้องตามคลองธรรม [ธัมมานุวัตรปฏิบัติ-ธัมมานุวัตรปฏิบัติทา] ฉะนั้น “ปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ” [ทางเกิดแห่งแนวความคิดที่ถูกต้อง-ต้นทางของปัญญาและความดีงามทั้งปวง] นั้น มีคุณธรรม ๒ ประการ ในเบื้องต้น ได้แก่ (๑) “ปรโตโมสะ” หมายถึง เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียน หาความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร ดังวาทีคติพจน์ว่า “อายครุไม่รู้วิชา อายเทวดาไม่ได้ไปสวรรค์” กับ (๒) “โยนิโสมนสิการ” หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ ทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

“วรรณะ ๔” หรือ “วัณณะ ๔” [Castes] หมายถึง **ชนชั้นที่จัดแบ่งออกไปตามหลักศาสนาพราหมณ์** คือ “**กษัตริย์-พราหมณ์-แพศย์-ศูทร**” ในความเชื่อดังกล่าวขัดแย้งกับเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา ที่ถือคุณค่าความเป็นคนที่ “**วิชาและจรณะ**” ดังนี้

- (๑) “**กษัตริย์**” ชื่อวรรณะที่ ๑ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ **พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย ชนชั้นปกครอง** หรือ **นักรบ** นั่นคือ จัดอยู่ใน “**อุภโตสุชาติ**” เกิดดีแล้วทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายมารดาทั้งฝ่ายบิดา หมายความว่า มีสกุลสูง เป็นเชื้อสายวรรณะนั้นต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา เป็นคุณสมบัติที่กษัตริย์บางวงศ์ถือเป็นสำคัญมาก
- (๒) “**พราหมณ์**” ชื่อวรรณะที่ ๒ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ คือ **กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร** ฉะนั้น **พราหมณ์เป็นวรรณะนักบวชและเป็นเจ้าพิธี** ถือตนว่าเป็น **วรรณะสูงสุด** เกิดจากปากพระพรหม นั่นคือ จัดอยู่ใน “**อุภโตสุชาติ**” เกิดดีแล้วทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายมารดาทั้งฝ่ายบิดา หมายความว่า มีสกุลสูง เป็นเชื้อสายวรรณะนั้นต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา เป็นคุณสมบัติที่พวกพราหมณ์ถือเป็นสำคัญมาก ได้แก่
  - (๑) “**พราหมณดาบส**” ดาบสที่มีชาติตระกูล เป็นพราหมณ์ ออกมาบำเพ็ญพรตถือเพศเป็นดาบส มีบันทึกในอรรถกถาว่า ครั้งอดีตสมัยพระเจ้าโศกกากราช ในดินแดนแถบทักษิณาบถ อันเป็นทักษิณชนบท มีพวกพราหมณดาบสอยู่มาก
  - (๒) “**พราหมณมหาศาล**” พราหมณ์ผู้มั่งคั่ง
  - (๓) “**พราหมณคหบดี**” พราหมณ์และคหบดี คือ ประดาพราหมณ์ และชนผู้เป็นเจ้าบ้านครองเรือนทั้งหลายอื่น ที่นอกจากกษัตริย์และพราหมณ์นั้น เฉพาะอย่างยิ่งคือพวกแพศย์
- (๓) “**แพศย์**” คนวรรณะที่ ๓ ใน ๔ วรรณะ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ หมายถึง **พวกชวานา และ พ่อค้า**
- (๔) “**ศูทร**” ชื่อวรรณะที่ ๔ ในวรรณะ ๔ ของคนในชมพูทวีป ตามหลักศาสนาพราหมณ์ จัดเป็นชนชั้นต่ำ ได้แก่ **พวกทาส และ กรรมกร** หรือคนในกลุ่มต่อไปนี้
  - (๑) “**ชาติสุททะ**” พวกสุททะ คนพวกวรรณะศูทร เป็นคนชั้นต่ำในชมพูทวีป
  - (๒) “**ชาติปุกกุสะ**” พวกปุกกุสะ เป็นคนชั้นต่ำพวกหนึ่งในระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์ มีอาชีพคอยเก็บกวาดขยะดอกไม้ตามสถานที่บูชา
  - (๓) “**จันทาล**” ลูกต่างวรรณะ เช่น บิดาเป็นศูทร มารดาเป็นพราหมณ์ มีลูกออกมา เรียกว่า “**จันทาล**” ถือว่าเป็นคนต่ำทราวมถูกเหยียดหยามที่สุดในระบบวรรณะของศาสนาพราหมณ์

ในแนวคิดตาม “หลักมัชฌิมาปฏิปทา” [เริ่มด้วยปัญญา–ดำเนินด้วยปัญญา–นำไปสู่ปัญญา] นั้น ส่งเสริมให้บุคคลมีปัญญาเห็นธรรมทั้งปวง โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าใน “หลักไตรสิกขา” [อริยมรรคมีองค์ ๘–อริยสัจ ๔] ได้แก่ (๑) “อธิศีลสิกขา” หมายถึง พระวินัยปิฎกทั้งปวง (๒) “อธิจิตตสิกขา” หมายถึง พระสุตตันตปิฎกทั้งปวง และ (๓) “อธิปัญญาสิกขา” หมายถึง พระอภิธรรมปิฎกทั้งปวง โดยจำแนกจัดกลุ่มธรรมทั้งปวง ได้แก่ ชั้น ๕–อายตนะ ๑๒–ธาตุ ๑๘–กุศลธรรม–อกุศลธรรม–อัพยาจธรรม–กามาวจรธรรม–รูปาวจรธรรม–อรูปาวจรธรรม–โลกุตตรธรรม ออกเป็นธรรม ๒ ประการ รวม ๓๑ ภูมิแห่ง ๓ ภูมิแรกใน ๔ ภูมิ [กามาวจรภูมิ–รูปาวจรภูมิ–อรูปาวจรภูมิ–โลกุตตรภูมิ] ได้แก่ (๑) อุปาทินนธรรม กับ (๒) อนุปาทินนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) “**อุปาทินนธรรม**” หมายถึง **ธรรมที่ถูกรยึด** ธรรมที่กรรมอันสัมปยุตด้วยตัณหาและทิฏฐิเข้ายึดครอง ได้แก่ “นามชั้น ๔” ที่เป็นวิบาก และรูปที่เกิดแต่กรรมทั้งหมด ซึ่งเป็น “ภูมิแห่งวิญญะ ๓” ที่เรียกว่า “**ทุกติ**”

(๑.๑) “**กามาวจรภูมิ**” (ข้อ ๑ ในภูมิ ๔ และ กามาวจรจิต ๕๔ โดยภูมิประเภท) คือ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น ภูมิทั้ง ๑๑ ใน ๒ หมวดนี้ รวมเป็น “**กามาวจรภูมิ ๑๑**”

๑. “**อบายภูมิ ๔**” (ข้อ ๑ ในภูมิ ๔–ภูมิ ๓๑) คือ ภูมิที่ปราศจากความเจริญ

- ๑) นีระยะ [นรก]
- ๒) ตีรัจฉานโยนิ [กำเนิดตีรัจฉาน]
- ๓) ปีตติวิสัย [แดนเปรต]
- ๔) อสุรกาย [พวกอสุร]

๒. “**กามสุคติภูมิ ๗**” (ข้อ ๒ ในภูมิ ๔–ภูมิ ๓๑) คือ กามาวจรภูมิที่เป็นสุคติ ภูมิที่เป็นสุคติ ซึ่งยังเกี่ยวข้องกับกาม

- ๑) มนุษย์ [ชาวมนุษย์]
- ๒) จาคุมหาราชิกา [สวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราช ๔ ปกครอง]
- ๓) ดาวดึงส์ [แดนแห่งเทพ ๓๓ มีท้าวสักกะเป็นใหญ่]
- ๔) ยามา [แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์]
- ๕) ดุสิต [แดนแห่งเทพผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน]
- ๖) นิมมานรดี [แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต]
- ๗) ปรนิมมิตวสวัตดี [แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้]

[หมายเหตุ: ในอันดับถัดไป คือ สมาธิภาวนา เพื่อกำจัดนิวรณ์ด้วย “ญาณในธรรมอุปการะแก่สมาธิ ๘” ได้แก่ เนกขัมมะ-อภัยบาท-อวิหะปะ-อาโลกสัญญา-ธรรมวัตถาน-ญาณ [ฌาน]-ปราโมทย์-กุศลธรรม ทั้งปวง คำว่า “กุศลธรรมทั้งปวง” ได้แก่ รูปฌาน ๔-อรุณฌาน ๔-มหาวิปัสสนา ๑๘-โลกุตตรธรรม ๘ และ โพรธิปักขิยธรรม ๓๗]

(๑.๒) “**รูปาวจรภูมิ**” (ข้อ ๒ ในภูมิ ๔ และ รูปาวจรจิต ๑๕ โดยภูมิประเภท) คือ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ใน รูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ใดมานหรือผู้อยู่ในรูปภพ ทั้ง ๑๖ ชั้น

๑. “**รูปาวจรภูมิ ๑๖**” (ข้อ ๓ ในภูมิ ๔-ภูมิ ๓๑) คือ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ชั้นรูปพรหม

[A] “**ปฐมฌานภูมิ ๓**” [ระดับปฐมฌาน = วิตก-วิจาร์-ปีติ-สุข-เอกัคคตา]

๑) พรหมปารีสัชชา [พวกบริษัทบริวารมหาพรหม]

๒) พรหมปุโรหิตา [พวกปุโรหิตมหาพรหม]

๓) มหาพรหมา [พวกท้าวมหาพรหม]

[B] “**ทุติยฌานภูมิ ๓**” [ระดับทุติยฌาน = ปีติ-สุข-เอกัคคตา]

๔) ปริตตภา [พวกมีรัศมีน้อย]

๕) อัปปรมาณภา [พวกมีรัศมีประมาณไม่ได้]

๖) อากัสสรา [พวกมีรัศมีสุกปลั่งชันไป]

[C] “**ตติยฌานภูมิ ๓**” [ระดับตติยฌาน = สุข-เอกัคคตา]

๗) ปริตตสุภา [พวกมีลำรัศมีงามน้อย]

๘) อัปปรมาณสุภา [พวกมีลำรัศมีงามประมาณมิได้]

๙) สุกกิงหา [พวกมีลำรัศมีงามกระจ่างจ้า]

[D] “**จตุตถฌานภูมิ ๓-๗**” [ระดับจตุตถฌาน = อุเบกขา-เอกัคคตา]

๑๐) เวหัพผลา [พวกมีผลไพบูลย์]

๑๑) อสัณฺณิสัตว์ [พวกสัตว์ไม่มีสัญญา]

(* “**สุทธาวาส ๕**” [พวกมีที่อยู่อันบริสุทธิ์ หรือ ที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ คือ ที่เกิดของพระอนาคามี] ดังนี้

๑๒) อวิหา [เหล่าท่านผู้ไม่เสื่อมจากสมบัติของตน หรือผู้ไม่ละไปเร็ว-ผู้คงอยู่นาน]

๑๓) อตปปา [เหล่าท่านผู้ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร หรือผู้ไม่เดือดร้อนกับใคร]

๑๔) สุกัสสา [เหล่าท่านผู้งดมนำทัสนา]

๑๕) สุกัสสี [เหล่าท่านผู้มองเห็นชัดเจนดี หรือผู้มีทัสนาแจ่มชัด]

๑๖) ออกนิฏฐา [เหล่าท่านผู้ไม่มีความด้อยหรือเล็กน้อยกว่าใคร-ผู้สูงสุด]

(๑.๓) “**อรุปาวจรภูมิ**” (ข้อ ๓ ในภูมิ ๔ และ อรุปาวจรจิต ๑๒ โดยภูมิประเภท) คือ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌาน หรือผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง ๔ ชั้น

๔. “**อรุปาวจรภูมิ ๔**” (ข้อ ๔ ในภูมิ ๔-ภูมิ ๓๑) คือ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ชั้นรูปพรหม
- ๑) อากาสนัญญาตนภูมิ [ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด]
  - ๒) วิญญาณัญญาตนภูมิ [ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีวิญญาณไม่มีที่สุด]
  - ๓) อากิญจัญญาตนภูมิ [ชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร]
  - ๔) เนวสัญญานาสัญญาตนภูมิ [ชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่]

[หมายเหตุ: กิจในสมาธิภาวนาในส่วนนี้ถัดไป คือ “**ญาณทัสนะ**” (ปัญญาในสมาธิ) ที่เกิดขึ้นในอนุปัตสนา ๗-มหาวิปัตสนา ๑๘-ญาณ ๑๖-วิปัตสนาญาณ ๕ หรือ วิปัตสนาญาณ ๑๐ (ปัญญาในวิปัตสนา)]

(๒) “**อนุปัตตินธรรม**” หมายถึง **ธรรมที่ไม่ถูกยึด** ธรรมที่กรรมอันสัมปยุตด้วยตัณหาและทิฏฐิไม่เข้ายึดครอง ได้แก่ “**นามขันธ์ ๕**” ส่วนนอกนี้ รูปที่มีใจเกิดแต่กรรม และ โลกุตตรธรรมทั้งหมด

(๒.๑) “**โลกุตตรภูมิ**” (ข้อ ๔ ในภูมิ ๔ และ โลกุตตรจิต ๘ โดยภูมิประเภท) คือ ชั้นที่พ้นจากโลก ระดับแห่งโลกุตตรธรรม ระดับจิตใจของพระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกียภูมิ ๓ ข้างต้น ชั้นนี้ในบาลีที่มา เรียกว่า “**อปริยาปนภูมิ**” คือ ชั้นที่ไม่นับเนื่องในวัฏฏะ ระดับที่ไม่ถูกจำกัด

“**โลกุตตรธรรม ๘**” คือ ธรรมอันมิใช่วิสัยของโลก สภาวะพ้นโลก (รวมกับ “**โพธิปักขิยธรรม ๓๓**”) = “**โลกุตตรธรรม ๔๖**” ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ [สติสัมปชัญญะ]-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทริย์ ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมืองค์ ๘)

- ๑) “**มัคคญาณ-มรรค ๔-อริยมรรค ๔**” หมายถึง ญาณในอริยมรรค ปัญญาสูงสุดที่กำจัดกิเลสเป็นเหตุให้บรรลุความเป็น “**อริยบุคคล**” ชั้นหนึ่งๆ ได้แก่ โสดาปัตติมรรค-สกทาคามีมรรค-อนาคามีมรรค-อรหัตตมรรค หรือ โสดาปัตติมัคคญาณ-สกทาคามีมัคคญาณ-อนาคามีมัคคญาณ-อรหัตตมัคคญาณ
- ๒) “**ผลญาณ-ผล ๔-อริยผล ๔-สามัญผล ๔**” หมายถึง ญาณในอริยผล ญาณที่เกิดขึ้นในลำดับ ต่อจาก “**มัคคญาณ**” และเป็น “**ผลแห่งมัคคญาณ**” นั้น ซึ่งผู้บรรลุแล้วได้ชื่อว่าเป็นพระอริยบุคคลชั้นนั้นๆ ได้แก่ โสดาปัตติผล-สกทาคามีผล-อนาคามีผล-อรหัตตผล หรือ โสดาบัน-โสดาปัตติผลญาณ ๑ สกทาคามี-สกทาคามีผลญาณ ๑ อนาคามี-อนาคามีผลญาณ ๑ อรหันต์-อรหัตตผลญาณ ๑
- ๓) “**นิพพาน ๑**” [อสังขตธาตุ] ได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพาน-อนุปัตติเสสนิพพาน

(๒.๒) “**นิพพาน ๒**” คือ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลส ไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์ ได้แก่

- (๑) **สุอุปาทิเสสนิพพาน**–นิพพานยังมีอุปาทิเหลือ หรือ **กิเลสปรินิพพาน**–ดับกิเลส ยังมีเบญจขันธ์เหลือ ซึ่งเป็นนิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังเสวยอารมณ์ที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจทางอินทรีย์ ๕ รับรู้สุขทุกข์อยู่ เรียกว่า “**สุอุปาทิเสสนุคคล–พระเสขะ**”
- (๒) **อนุปาทิเสสนิพพาน**–นิพพานไม่มีอุปาทิเหลือ หรือ **ขันธปรินิพพาน**–ดับกิเลส ไม่มีเบญจขันธ์เหลือ–**วิวัฏฐะ** ซึ่งเป็นนิพพานของพระอรหันต์ผู้ระงับการเสวยอารมณ์ทั้งปวงแล้ว เรียกว่า “**อนุปาทิเสสนุคคล–พระอเสขะ**” [สัมมาวิมุตติ = สัมมัตตะ ๑๐]

ฉะนั้น ตามหลักปฏิบัติธรรมตามพระสัทธุดาสน์คำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ **“ธรรม ๘ อย่าง”** ดังพระพุทธองค์ตรัสแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้แก่ (๑) **วิราคะ**–ความคลายกำหนด (๒) **วิสังโยค**–ความหมดเครื่องผูกมัด (๓) **อปยยะ**–ความไม่พอกพูนกิเลส (๔) **อัปปิจฉตา**–ความมักน้อย (๕) **สันตุฎฐี**–ความสันโดษ (๖) **ปวิเวก**–ความสงัด (๗) **วิริยารัมภะ**–การประกอบความเพียร (๘) **สุภรตา**–ความเลี้ยงง่าย กับ **“ธรรม ๗ อย่าง”** ดังพระพุทธองค์ตรัสแก่พระอุบาลี ได้แก่ (๑) **เอกัณฺโตนินพิพิตา**–ความหน่ายสิ้นเชิง (๒) **วิราคะ**–ความคลายกำหนด (๓) **นิโรธ**–ความดับ (๔) **อุปสมะ**–ความสงบ (๕) **อภิญญา**–ความรู้ยิ่ง รู้ชัด (๖) **สัมโพชะ**–ความตรัสรู้ (๗) **นิพพาน**–ความสิ้นกิเลสและทุกข์แล้ว นั้น เรื่องความเจียบสงบ [อุปสมะ] ความสงัด [วิเวก] ย่อมเป็นธรรมที่ทำให้เป็นสมาธิ เป็นการช่วยปิดกั้นอินทรีย์ทั้ง ๖ ตำรวมระวังไม่ต้องไปรับรู้กับอารมณ์ภายนอกทั้ง ๖ ที่จะเข้ามาครอบงำจิตใจ ฉะนั้น ความสันโดษ [สันตุฎฐี] จึงตัวสนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่ง ที่ช่วยทำให้คลายความกำหนด และความเบื่อหน่าย จนเห็นการเกิดและความดับของสภาวธรรมทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**ดวงตาเห็นธรรม**” [อภิญญา–ความรู้ยิ่งรู้ชัด] อันเป็นบาทฐานสำคัญให้เกิดปัญญาในการตรัสรู้ [สัมโพชะ] จนสามารถเข้าถึง “**สัจภาวะแห่งนิพพาน**” ได้เป็นประการสุดท้าย ทั้งหมดนี้ย่อมเกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสด้วยความน้อมใจเชื่อ ศรัทธาแก่กล้า ความปลงใจ ความปลงใจหรือปักใจในอารมณ์ ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง [อธิโมกข์] และฉันทะด้วยความยินดียิ่ง [อาราโม หรือ นิกันติ–ความดีใจพอใจ] ที่เป็นเหตุปัจจัยให้ ความปราโมทย์อิมใจปลาบปลื้ม [ปีติ] ความสงบเย็นกายใจ [ปีสัทธิ] ความสุขล้ำชื่นทั่วทั้งตัวที่ประณีตอย่างยิ่ง [สุข] ความเพียรที่พอดี [ปีคคาหะ] ประการสำคัญมีจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่ [เอกัคคตา] สติชัด [อุปีฏฐาน] ด้วยความวางจิตเป็นกลางที่ลงตัวสนิท [อุเบกขา] แห่งหุติยฌานจนถึง จตุตถฌาน เมื่อเกิดปัญญาในสมาธิและวิปัสสนา ย่อมเกิดความตื่นตัวด้วยแสงสว่างเต็มไปทั้งตัว [โอภาส] พร้อมด้วยความรู้ที่คมชัด [ญาณ] ในขณะนั้น “**จิตแห่งสติสัมปชัญญะ**” [จิตตัววิปัสสนา] ย่อมเป็น “**ญาณทัสสนะ–ยถาภูตญาณทัสสนะ**” และปัญญาที่เกิดขึ้นในวิปัสสนา คือ “**ญาณ**” ทั้งปัญญาในสมาธิ [วิชชา ๓–อภิญญา ๖] กับปัญญาในวิปัสสนา [ญาณ ๑๖] เรียกรวมว่า “**จักขุ–ญาณ–ปัญญา–วิชา–แสงสว่าง**” ฉะนั้น ปัญญาทั้ง ๒ นี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญ [ฌานปัจจัย–มรรคปัจจัย] ที่เป็นยอดปรารถนาของผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนของการตรัสรู้ [Enlightenment] นั้น คือ ความรู้แจ้งเห็นแจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งปวง [ปฏิเวธ] ที่เรียกว่า “ดวงตาเห็นธรรม” [The Eye of Truths = ปัญญาจักขุ คือ ตาปัญญา ซึ่งประกอบด้วยปัญญาคุณยิ่งใหญ่ เป็นเหตุให้สามารถตรัสรู้อริยสัจธรรมได้ หรือ “โมนะ” คือ ญาณในมรรค ๔ นั่นคือ เห็นความเกิดแห่งสมุทัยธรรม เห็นความดับแห่งนิโรธธรรม] นั่นคือ “อาณาจักรธรรม-ธรรมจักร” ได้แก่ **ขันธ ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-กุศลธรรม-อกุศลธรรม-อภัยกตธรรม-กามาวจรธรรม-รูปาวจรธรรม-อรูปาวัจรธรรม-โลกุตตรธรรม** แล้วให้ธรรมทั้งหลายดังกล่าวนี้ มาประชุมลงใน “**โพธิปักขิยธรรม ๓๗**” ที่เรียกว่า “**อภิญาตเสถิตธรรม**” [เอกายนมรรค] หมายถึง ข้อปฏิบัติอันประเสริฐที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่ความบริสุทธิ์หมดจด หมดความทุกข์ และบรรลุนิพพาน ได้แก่ **สติปัฏฐาน ๔ [สติสัมปชัญญะ]-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทริย ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗** [ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้] -**มรรคมืด ๘** ในหลักธรรมทั้ง ๗ อย่างนี้ ต้องเป็น “**ธรรมสามัคคี**” [สหชาตธรรม] โดยแต่ละหลักธรรมไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน [ปัจเจกตลักษณะ-ลักษณะเฉพาะตน-Uniqueness พิจารณาในเชิงวิเคราะห์-การอนุมาน-Deduction หรือ **อนุโลมปฏิจาสุมุบาท** ฝ่ายสมุทวาร] คำว่า “**ธรรมสามัคคี**” หมายถึง ความพร้อมเพรียงขององค์ธรรม องค์ธรรมทั้งหลายที่เกี่ยวข้องทุกอย่างทำกิจหน้าที่ของแต่ละอย่างๆ พร้อมเพรียงและประสานสอดคล้องกัน ให้สำเร็จผลที่เป็นจุดหมาย ดังเช่น ในการบรรลุมรรคผล เป็นต้น [**ลักษณะสากล-Universality หรือ สามัญลักษณะ-The Common Characteristics พิจารณาในเชิงสังเคราะห์-การอุปมาน-Induction หรือ ปฏิโลมปฏิจาสุมุบาท** ฝ่ายนิโรธวาร] ในวิธีพิจารณาธรรมดังกล่าวนี้ มีความเป็นสากลในกระบวนการแสวงหาความรู้ในทั้ง ๓ ด้าน นั่นคือ “**พุทธศาสนา-พุทธปรัชญา-พุทธศาสตร์**” [ศาสนา-ปรัชญา-วิทยาศาสตร์ คือ ศาสตร์ทั้ง ๓ เป็นอย่างเดียวกัน ธรรมชาติเดียวกัน โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งในแนวคิด-Approach นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการมนสิการกรรมฐาน รวมทั้งในการศึกษาทางคดีโลกจนถึงระดับปริญญาเอก] สำหรับปรากฏการณ์นี้ถือเป็นการวิวัฒน์ปัญญาแห่งมวลมนุษยชาติทั้งระบบที่มีความสมบูรณ์บริบูรณ์ที่สุด ฉะนั้น เพื่อให้เห็นอาการลักษณะจิตที่สหระคด้วย “**โพธิปักขิยธรรม ๓๗**” กับ “**วิเวก ๕**” และสัมปยุตตธรรมที่เหลือทั้งหมด [วิเวก ๕-วิราคะ ๕-นิโรธ ๕-โอสถคคะ ๕] ให้นำนี้ถึงข้อปฏิบัติใน “**อนุปัสสนา ๗**” ที่เป็นกระบวนการสร้างปัญญาในวิปัสสนา ได้แก่ (๑) **อนิจจานุปัสสนา** (๒) **ทุกขานุปัสสนา** (๓) **อนัตตานุปัสสนา** (๔) **นิพพิทานุปัสสนา** (๕) **วิราทานุปัสสนา** (๖) **นิโรธานุปัสสนา** (๗) **ปฏินิสัสคคานุปัสสนา** ตามลำดับ [สงบสงัดด้วยจตุตถฌาน-คล้ายกำหนดด้วยอริยมรรค-ดับด้วยอริยผล-สลัดคืนสักว่าเห็นเป็นเช่นนั้น] อีกนัยหนึ่ง พึงสังวรระวังว่าการมนสิการกรรมฐานทั้งหลายนั้น มีกระบวนการกำหนดสติสัมปชัญญะพิจารณาสภาวธรรมทั้งหลายที่คล้ายคลึงกัน ขั้นตอนต่างๆ จะบรรจบครบครันพร้อมเพรียงกันใน “**ธรรมสามัคคี**” [สหชาตธรรม] คือ เกิดภาวะอันถูกต้องด้วย “**ญาณสัมปยุตต์**” ครั้งใหญ่ในการตรัสรู้สัมโพธิญาณ ให้พิจารณาใน “**วิเวกถา**” ดังนี้

ว่าด้วย วิเวกถา

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค เล่ม ๗ ภาค ๒ - หน้าที่ 780-785 FILE 69)

[A] การเจริญภาวนาในอริยมรรคมีองค์ ๘

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่ต้องทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง การงานทั้งหมดนั้น บุคคลต้องอาศัย แผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ การงานที่ต้องทำด้วยกำลังนี้ บุคคลย่อมทำได้ด้วยประการอย่างนี้ แม้ฉันใด คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญทำให้มากซึ่ง “อริยมรรคมีองค์ ๘” ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่ง “อริยมรรคมีองค์ ๘” ได้ ดังนี้

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

ย่อมเจริญ **สัมมาทิฐิ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาสังกัปปะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาวาจา** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมากัมมันตะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาอาชีวะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาวายามะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาสติ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

ย่อมเจริญ **สัมมาสมาธิ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญทำให้มาก ซึ่ง “อริยมรรคมีองค์ ๘” อย่างนี้แล

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชคามและกุตคามเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พืชคามและกุตคามทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน

ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ พืชคามและกุตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงาม

ไพบูลย์ด้วยประการฉะนี้ แม้ฉันใด คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉะนั้นเหมือนกันแลอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว

เจริญ ทำให้มากซึ่ง “อริยมรรคมีองค์ ๘” ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย

[“พืชคาม” หมายถึง “พืช ๕” อย่าง คือ พืชจากราก ๑ พืชจากต้น ๑ พืชจากยอด ๑ พืชจากข้อ ๑ พืชจากพืช ๑ รวมพืชชื่อว่า “พืชคาม” ชื่อว่า “กุตคาม” คือ ความปรากฏแห่งหน่อเขียวสมบูรณ์แล้ว นั่นคือ “บ้านของกุต คือเทวดา”]

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญทำให้มากซึ่ง “อริยมรรคมีองค์ ๘” ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย [ศีล-สมาธิ-ปัญญา] ดังนี้

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- (๑) เจริญ **สัมมาทิฏฐิ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๒) เจริญ **สัมมาสังกัปปะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๓) เจริญ **สัมมาวาจา** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๔) เจริญ **สัมมากัมมันตะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๕) เจริญ **สัมมาอาชีวะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๖) เจริญ **สัมมาวายามะ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๗) เจริญ **สัมมาสติ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๘) เจริญ **สัมมาสมาธิ** อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

- (๑) **สัมมาทิฏฐิ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๒) **สัมมาสังกัปปะ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๓) **สัมมาวาจา** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๔) **สัมมากัมมันตะ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๕) **สัมมาอาชีวะ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๖) **สัมมาวายามะ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๗) **สัมมาสติ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒
- (๘) **สัมมาสมาธิ** มีวิเวก ๕ มีวิราคะ ๕ มีนิโรธ ๕ มีความสละ ๕ มีนิสัย ๑๒

หมายเหตุ:-

บทว่า **ฉนุททาโต โหติ** คือ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ ย่อมเป็นผู้เกิดความพอใจในธรรมในส่วนเบื้องต้น

บทว่า **สทฺฐาธิมุตฺโต** คือ เป็นผู้น้อมไปด้วยศรัทธาในส่วนเบื้องต้น

บทว่า **จิตฺตํ จสฺส สุวชิณฺณฺญิตฺตํ** คือ มีจิตตั้งมั่นด้วยดี นั่นคือ จิตของพระโยคาวจรนั้นตั้งมั่นด้วยดี และมั่นคงด้วยดีในส่วนเบื้องต้น

ฉะนั้น ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ คือ **ฉันทะ ๑ ศรัทธา ๑ จิต ๑** ชื่อว่า **“เป็นที่อาศัย”** [นิสสยะ = นิสสยปัจจัย คือ ปัจจัยโดยเป็นที่อาศัย] เพราะเป็นที่เข้าไปอาศัยแห่งวิเวกอันเกิดขึ้นแล้วในส่วนเบื้องต้น แล้ววิวัฏฏ์ ๓ รอบกับธรรม ๔ คือ **วิเวก ๕ วิราคะ ๕ นิโรธ ๕ โวสธัคคะ ๕** เท่ากับ ๑๒ คือ **“นิสัย ๑๒”**

โวสธัคคะ [ความสละ] มี ๒ อย่าง คือ (๑) **ปริจจาคโวสธัคคะ** [ปล่อยด้วยการสละ] คือ การละกิเลสด้วยตักขะในขณะที่แห่งวิปัสสนา ด้วยสมุจเฉทในขณะที่แห่งมรรค และ (๒) **ปักษันทนโวสธัคคะ** [ปล่อยด้วยการแล่นไป] คือ การแล่นไปสู่นิพพานด้วยความน้อมไปสู่นิพพานนั้นในขณะที่แห่งวิปัสสนาด้วยการทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ในขณะที่แห่งมรรค

สัมมาทิฏฐิมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาทิฏฐิมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาทิฏฐิมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ **วิกข์มภนวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเฉทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธาวิราคะ-นิสสรณวิราคะ**

วิกข์มภนวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิราคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาทิฏฐิมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาทิฏฐิมินิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกข์มภนนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเฉทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธานิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกข์มภนนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทนิโรธ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธานิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาทิฏฐิมินิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาทิฏฐิที่มีความสละ ๕

“โอสถกะ ๕” คือ **วิกขัมภนโอสถกะ-ตทังคโอสถกะ-สมุจเฉทโอสถกะ-ปฏิบัติสัทธาโอสถกะ-นิสสรณโอสถกะ**

วิกขัมภนโอสถกะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคโอสถกะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทโอสถกะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาโอสถกะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณโอสถกะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาทิฏฐิที่มีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ และมีนิสัย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น **สัมมาทิฏฐิ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒** เหล่านี้

สัมมาสังกัปปะมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสังกัปปะมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาสังกัปปะมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ **วิกขัมภนวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเฉทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธาวิราคะ-นิสสรณวิราคะ**

วิกขัมภนวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิราคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสังกัปปะมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาสังกัปปะมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกขัมภณนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธาธิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกขัมภณนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสังกัปปะมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาสังกัปปะมีความสละ ๕

“ไวสัคคะ ๕” คือ **วิกขัมภณไวสัคคะ-ตทังคไวสัคคะ-สมุจเจทไวสัคคะ-ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ-นิสสรณไวสัคคะ**

วิกขัมภณไวสัคคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคไวสัคคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทไวสัคคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณไวสัคคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสังกัปปะมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ และ มินิสัย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น **สัมมาสังกัปปะ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มินิสัย ๑๒** เหล่านี้

สัมมาวาจา มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาธิวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวาจา มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาวาจา มีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ **วิกขัมภณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเจทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธาวิราคะ-นิสสรณวิราคะ**

วิกขัมภณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิราคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวาจา มีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิคุชเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาวาจา มีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกขัมภณนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธานิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกขัมภณนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธานิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวาจา มีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิคุชเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาวาจา มีความสละ ๕

“ไวสัถยะ ๕” คือ **วิกขัมภณไวสัถยะ-ตทังคไวสัถยะ-สมุจเจทไวสัถยะ-ปฏิบัติสัทธาไวสัถยะ-นิสสรณไวสัถยะ**

วิกขัมภณไวสัถยะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคไวสัถยะ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทไวสัถยะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาไวสัถยะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณไวสัถยะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวาจา มีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิคุชเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ และมีนิสัย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น **สัมมาวาจา มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒** เหล่านี้

สัมมากัมมันตะมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัททวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมากัมมันตะมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมากัมมันตะมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ **วิกข์มณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเจทวิราคะ-ปฏิบัติสัททวิราคะ-นิสสรณวิราคะ**

วิกข์มณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิราคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมากัมมันตะมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมากัมมันตะมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกข์มณนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัททนิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกข์มณนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททนิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมากัมมันตะมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมากัมมันตะมีความสละ ๕

“โอสถกะ ๕” คือ *วิกข์มภณโอสถกะ-ตทังคโอสถกะ-สมุจเฉทโอสถกะ-ปฏิบัติสัทธาโอสถกะ-นิสสรณโอสถกะ*

วิกข์มภณโอสถกะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคโอสถกะ ในการดับละทิฐฐิด้วยของคั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทโอสถกะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาโอสถกะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณโอสถกะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมากัมมันตะมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ และมีนิสัย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น *สัมมากัมมันตะ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒* เหล่านี้

สัมมาอาชีวะมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกข์มภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกข์มภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฐฐิด้วยของคั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาอาชีวะมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาอาชีวะมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ *วิกข์มภณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเฉทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธาวิราคะ-นิสสรณวิราคะ*

วิกข์มภณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยของคั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิราคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาอาชีวะมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาอาชีวะมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกขัมภนนิโรธ-ตัทธกนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธาธิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกขัมภนนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตัทธกนิโรธ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาอาชีวะมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาอาชีวะมีความสละ ๕

“ไวสัคคะ ๕” คือ **วิกขัมภนไวสัคคะ-ตัทธกไวสัคคะ-สมุจเจทไวสัคคะ-ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ-นิสสรณไวสัคคะ**

วิกขัมภนไวสัคคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตัทธกไวสัคคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทไวสัคคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณไวสัคคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาอาชีวะมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ และ มินิสัย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น **สัมมาอาชีวะ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มินิสัย ๑๒** เหล่านี้

สัมมาวายามะมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตัทธกวิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาธิวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตัทธกวิเวก ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวายามะมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาวายามะมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ **วิกขัมภณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเจทวิราคะ-ปฏิบัติสัททวิราคะ-นิสสรณวิราคะ**

วิกขัมภณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิราคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะ โลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวายามะมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิภุเป็น ผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาวายามะมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ **วิกขัมภณนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัททนิโรธ-นิสสรณนิโรธ**

วิกขัมภณนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททนิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะ โลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวายามะมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิภุเป็น ผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาวายามะมีความสละ ๕

“โอสถคคะ ๕” คือ **วิกขัมภณโอสถคคะ-ตทังคโอสถคคะ-สมุจเจทโอสถคคะ-ปฏิบัติสัททโอสถคคะ-นิสสรณโอสถคคะ**

วิกขัมภณโอสถคคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคโอสถคคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทโอสถคคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัททโอสถคคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะ โลกุตตรผล ๑

นิสสรณโอสถคคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาวายามะมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิภุเป็น ผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ มีนิตย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น **สัมมาวายามะ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒** เหล่านี้

สัมมาสติมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกข์มภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกข์มภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสติมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาสติมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ *วิกข์มภณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเจทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธาวิราคะ-นิสสรณวิราคะ*

วิกข์มภณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิราคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสติมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาสติมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ *วิกข์มภณนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธานิโรธ-นิสสรณนิโรธ*

วิกข์มภณนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธานิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสติมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาสติมีความสละ ๕

“ไวสัคคะ ๕” คือ *วิกข์มภณไวสัคคะ-ตทังคไวสัคคะ-สมุจเจทไวสัคคะ-ปฏิบัติสัทธีไวสัคคะ-นิสสรณไวสัคคะ*

วิกข์มภณไวสัคคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคไวสัคคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทไวสัคคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีไวสัคคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณไวสัคคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสติมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ มีนิตย ๑๒ นี้

ฉะนั้น *สัมมาสติ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒* เหล่านี้

สัมมาสมาธิมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกข์มภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธีวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกข์มภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสมาธิมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิเวก ๕ นี้

สัมมาสมาธิมีวิราคะ ๕

“วิราคะ ๕” คือ *วิกข์มภณวิราคะ-ตทังควิราคะ-สมุจเจทวิราคะ-ปฏิบัติสัทธีวิราคะ-นิสสรณวิราคะ*

วิกข์มภณวิราคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิราคะ ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิราคะ ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีวิราคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิราคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสมาธิมีวิราคะ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในวิราคะ ๕ นี้

สัมมาสมาธิมีนิโรธ ๕

“นิโรธ ๕” คือ วิกขัมภนนิโรธ-ตทังคนิโรธ-สมุจเจทนิโรธ-ปฏิบัติสัทธาธิโรธ-นิสสรณนิโรธ

วิกขัมภนนิโรธ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคนิโรธ ในการดับละทิฐฐิด้วยของคั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทนิโรธ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิโรธ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณนิโรธ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสมาธิมีนิโรธ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในนิโรธ ๕ นี้

สัมมาสมาธิมีความสละ ๕

“ไวสัคคะ ๕” คือ วิกขัมภนไวสัคคะ-ตทังคไวสัคคะ-สมุจเจทไวสัคคะ-ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ-นิสสรณไวสัคคะ

วิกขัมภนไวสัคคะ ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังคไวสัคคะ ในการดับละทิฐฐิด้วยของคั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทไวสัคคะ ในการดับคัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาธิไวสัคคะ ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณไวสัคคะ ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมาสมาธิมีความสละ ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดี ในความสละ ๕ มีนิตย ๑๒ เหล่านี้

ฉะนั้น สัมมาสมาธิ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้

[B] การเจริญภาวนาในอินทรีย์ ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การงานที่ต้องทำด้วยกำลัง อย่างใดอย่างหนึ่ง การงานทั้งหมดนั้น บุคคลต้องอาศัย แผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ การงานที่ต้องทำด้วยกำลังนี้ บุคคลย่อมทำได้ด้วยประการฉะนี้

แม้ฉันทใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญทำให้มากซึ่ง **โพชฌงค์ ๗** ได้ ฉันทนั้น เหมือนกัน ภิกษุเจริญ ทำให้มากซึ่ง **โพชฌงค์ ๗** อยู่ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโยในธรรมทั้งหลาย

แม้ฉันทใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญทำให้มากซึ่ง **พละ ๕** ได้ ฉันทนั้น เหมือนกัน ภิกษุเจริญ ทำให้มากซึ่ง **พละ ๕** อยู่ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโยในธรรมทั้งหลาย

แม้ฉันทใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญทำให้มากซึ่ง **อินทรีย์ ๕** ได้ ฉันทนั้น เหมือนกัน ภิกษุเจริญ ทำให้มากซึ่ง **อินทรีย์ ๕** อยู่ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโยในธรรมทั้งหลาย

[C] การเจริญภาวนาโพธิปักขิยธรรมโดยอินทรีย์ ๕

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภูตคามเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พืชคามและภูตคามทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโย พืชคามและภูตคามเหล่านั้น ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโย ด้วยประการฉะนี้

แม้ฉันทใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน แลอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วเจริญ ทำให้มากอยู่ซึ่ง **อินทรีย์ ๕** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโยในธรรมทั้งหลาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญทำให้มากซึ่ง **อินทรีย์ ๕** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไปบุพพโยในธรรมทั้งหลาย ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

(๑) เจริญ **ธัมมอินทรีย์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๒) เจริญ **วิริยอินทรีย์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๓) เจริญ **สตินอินทรีย์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๔) เจริญ **สมาธิอินทรีย์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๕) เจริญ **ปัญญาอินทรีย์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

- (๑) **สัทธินทรีย์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๒) **วิริยินทรีย์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๓) **สตินทรีย์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๔) **สมาธินทรีย์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๕) **ปัญญินทรีย์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒

สัทธินทรีย์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัทธินทรีย์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สัทธินทรีย์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

วิริยินทรีย์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

วิริยินทรีย์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน วิริยินทรีย์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

สตินทรีย์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สตินทรีย์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สตินทรีย์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

สมาธิทรีย์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สมาธิทรีย์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สมาธิทรีย์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

ปัญญาทรีย์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

ปัญญาทรีย์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน ปัญญาทรีย์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

[D] การเจริญภาวนาโพธิปักขิยธรรมโดยพละ ๕

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภูตคามเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พืชคามและภูตคามทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ พืชคามและภูตคามเหล่านั้น ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ด้วยประการฉะนี้

แม้ฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน แลอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วเจริญ ทำให้มากอยู่ซึ่ง **พละ ๕** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมทั้งหลาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญทำให้มากซึ่ง **พละ ๕** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมทั้งหลาย ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- (๑) เจริญ **สัทธาพละ** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๒) เจริญ **วิริยพละ** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๓) เจริญ **สติพละ** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๔) เจริญ **สมาธิพละ** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน
- (๕) เจริญ **ปัญญาพละ** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

- (๑) **สัทธาพละ** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๒) **วิริยพละ** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๓) **สติพละ** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๔) **สมาธิพละ** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒
- (๕) **ปัญญาพละ** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒

สัทธาพละมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัทธาพละมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สัทธาพละ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

วริยพละมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธีวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

วริยพละมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน วริยพละ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนिसัย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

สติพละมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธีวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สติพละมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สติพละ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนिसัย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

สมาธิพละมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธีวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธีวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สมาธิพละมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สมาธิพละ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนिसัย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

ปัญญาพละมีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกข์มณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเจทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกข์มณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฐฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเจทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

ปัญญาพละมีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน ปัญญาพละ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสัย ๑๒ เหล่านี้ ด้วย

[E] การเจริญภาวนาโพธิปักขิยธรรมโดยโพชฌงค์ ๗

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชคามและภูตคามเหล่าใดเหล่าหนึ่ง พืชคามและภูตคามทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ พืชคามและภูตคามเหล่านั้น ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ด้วยประการฉะนี้

แม้ฉันทะ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน แลอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วเจริญ ทำให้มากอยู่ซึ่ง **โพชฌงค์ ๗** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญทำให้มากซึ่ง **โพชฌงค์ ๗** ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

(๑) เจริญ **สติสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๒) เจริญ **ขัมมวิจยสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๓) เจริญ **วิริยสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๔) เจริญ **ปีติสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๕) เจริญ **ปัสสัทธัมมสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๖) เจริญ **สมาธิสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

(๗) เจริญ **อุเบกขาสัมโพชฌงค์** อันอาศัยวิเวก-อาศัยวิราคะ-อาศัยนิโรธ-น้อมไปในความสละ เพื่อพระนิพพาน

- (๑) **สติสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๒) **สัมมวियสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๓) **วิริยสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๔) **ปิตติสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๕) **ปัสสัทธสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๖) **สมาธิสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒
- (๗) **อุเบกขาสัมโพชฌงค์** มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒

สติสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สติสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สติสัมโพชฌงค์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

สัมมวियสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตตรมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตตรผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สัมมวियสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สัมมวियสัมโพชฌงค์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิตย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

วิริยสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

วิริยสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน วิริยสัมโพชฌงค์ *มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนိสสัย ๑๒* เหล่านี้ด้วย

ปีติสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

ปีติสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน ปีติสัมโพชฌงค์ *มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสสัย ๑๒* เหล่านี้ด้วย

ปัสสัทธินิเวกสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ *วิกขัมภณวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก*

วิกขัมภณวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

ปัสสัทธินิเวกสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน ปัสสัทธินิเวกสัมโพชฌงค์ *มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนิสสัย ๑๒* เหล่านี้ด้วย

สมาธิสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

สมาธิสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน สมาธิสัมโพชฌงค์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนีสัย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

อุเบกขาสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕

“วิเวก ๕” คือ **วิกขัมภนวิเวก-ตทังควิเวก-สมุจเฉทวิเวก-ปฏิบัติสัทธาวิเวก-นิสสรณวิเวก**

วิกขัมภนวิเวก ในการดับข่มนิวรณ์ของผู้เจริญถึงปฐมฌานขึ้นไป ๑

ตทังควิเวก ในการดับละทิฏฐิด้วยองค์นั้นๆ โดยผู้เจริญสมาธิอันมีส่วนในการทำลายกิเลส ๑

สมุจเฉทวิเวก ในการดับตัดออกกิเลสโดยผู้เจริญโลกุตระมรรคอันให้ถึงความสิ้นไป ๑

ปฏิบัติสัทธาวิเวก ในการดับสงบระงับกิเลสขณะโลกุตระผล ๑

นิสสรณวิเวก ในการดับสลัดออกกิเลสเป็นนิโรธแห่งอรหัตตผลวิมุตติ คือ นิพพาน ๑

อุเบกขาสัมโพชฌงค์มีวิเวก ๕ เหล่านี้ ภิกษุเป็นผู้เกิดฉันทะ น้อมใจไปด้วยศรัทธา และมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในวิเวก ๕ นี้ ฉะนั้น ในทำนองเดียวกัน อุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีวิเวก ๕-มีวิราคะ ๕-มีนิโรธ ๕-มีความสละ ๕-มีนีสัย ๑๒ เหล่านี้ด้วย

จบ ว่าด้วย วิเวกกถา -----

เพราะฉะนั้น กระบวนการปฏิบัติธรรมทั้งหมดตามพระสัทธุดาสน์ของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น เป็นขั้นตอนการฝึกตนให้เป็น “วิสุทธิตถ” [อนุพุทธะ] แห่งเทวโลก พระพุทธศาสนาจึงไม่แต่งตั้งใครเป็นเทพพระเจ้าหลายองค์ตามแนวเชื่อแบบพหุเทวนิยม [Polytheism] คือ มีความเคารพบูชาเทพหลายพระองค์ อย่างเช่น ลัทธิศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูปฏิบัติกันตั้งแต่สมัยพุทธกาล หรือความเชื่อของคนไทยส่วนใหญ่แม้จะเป็นชาวพุทธ [ชาวพุทธเทียมหรือของปลอมเลียนแบบ ทฤษฎีหมาหลายเจ้า หรือ ทฤษฎีนอกหลายหัว ไม่ใช่สองหัว ทำให้ขมบาลในแต่ลัทธิศาสนามาทะเลาะกัน เพื่อเก็บดวงวิญญาณชั่วไปลงโทษ คล้ายมูลนิธิเก็บศพที่ชอบทะเลาะกันตามท้องถนนที่มีคนตาย เพื่อลากสักการะ นั่นเอง] เช่น การไปกราบไหว้เทพฮินดูในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือการรับชันชันในตำแหน่งต่างๆ ไม่ใช่ตำแหน่ง เพราะความมั่งงาย ความไม่รู้จริง เล่นเอาประเทศเจ้าของเทพงมไปตามๆ กัน ต้องมาทำวิจัยเป็นกรณีศึกษา คนเหล่านี้เลยไม่ได้ดี

อะไรในการพัฒนาคุณภาพด้านจิตใจ ก็แสดงผลทางสังคม คือ “**ชนผู้หลงทิศ**” (พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี เล่ม ๑ ภาค ๒ - หน้าที่ 20-22 FILE 76) ดังนี้

สภาวะที่ชื่อว่า “**มิจฉาทิฏฐิ**” ด้วยอรรถว่า เห็นตามความไม่เป็นจริง ที่ชื่อว่า “**ทิฏฐิคตะ**” [ความเห็นไปข้างทิฏฐิ] เพราะอรรถว่า ความเห็นนี้เป็นไปในทิฏฐิต่างหลาย เพราะเป็นสภาวะห้อยลงภายใน “**ทิฏฐิ ๖๒**” [ทิฏฐิวิสูกานี-อติสารทิฏฐิ-ทิฏฐิวินิจโย = การตกลงใจด้วยทิฏฐิ] เนื้อความแห่งทิฏฐิแม้นี้ ข้าพเจ้ากล่าวแล้วในหลังนั้นแหละ ทิฏฐินั้นแหละ ชื่อว่า “**ทิฏฐิคณะ**” [ปาชฎคือทิฏฐิ] เพราะอรรถว่า ก้าวล่วงไปโดยยาก เหมือนชฎหญา ชฎปา ชฎกุเข “**ทิฏฐิ**” นั้นแหละ ชื่อว่า “**ทิฏฐิกันดาร**” [กันดารคือทิฏฐิ] ด้วยอรรถว่า นำระแวงและมีภัยเฉพาะหน้า เหมือนกันดารโจร กันดารสัตว์ร้าย กันดารทราย กันดารน้ำ กันดารทุกภิกขภัย ที่ชื่อว่า “**ทิฏฐิวิสูกายิกะ**” [ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ] ด้วยอรรถว่า ชัดแย้งและทวนกันสัมมาทิฏฐิ จริงอยู่ ความเห็นผิดเมื่อเกิดข้อมขัดแย้ง และทวนสัมมาทิฏฐิไป ที่ชื่อว่า “**ทิฏฐิวิปผันทิตะ**” [ความผันแปรแห่งทิฏฐิ] เพราะอรรถว่า ผันแปรผิรุปร่างทิฏฐิ เพราะบางครั้งก็ถือเอา ความเที่ยง บางคราวก็ถือเอาความขาดสูญ เพราะว่าคนผู้มีความเห็นผิดข้อมไม่อาจตั้งอยู่ในสิ่งเดียว คือ บางคราวก็คล้อยตามความเที่ยง บางคราวก็คล้อยตามความขาดสูญ “**ทิฏฐิ**” นั้นแหละ ชื่อว่า “**สัตถุโณชน**” ด้วยอรรถว่าเป็นเครื่องผูก เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า “**ทิฏฐิสัตถุโณชน**” ที่ชื่อว่า “**คาหะ**” [ความยึดถือ] เพราะอรรถว่า ข้อมยึดอารมณ์ไว้มั่น เหมือนสัตว์ร้ายมีจระเข้เป็นต้น เอาปากกับคนไว้มั่น ฉะนั้น ที่ชื่อว่า “**ปติฏฐวาหะ**” [ความตั้งมั่น] เพราะตั้งไว้โดยเฉพาะ จริงอยู่ ความตั้งมั่นนี้ ตั้งมั่นแล้ว ยึดไว้โดยความเป็นไปอย่างมีกำลัง ที่ชื่อว่า “**อภินิเวสะ**” [ความยึดมั่น] เพราะอรรถว่า ข้อมตั้งมั่นโดยความเป็นของเที่ยง เป็นต้น ที่ชื่อว่า “**ปรามาสะ**” [ความถือผิด] เพราะอรรถว่า ก้าวล่วงสภาวะธรรมแล้ว ถือเอาโดยประการอื่นด้วยอำนาจแห่งความเที่ยง เป็นต้น ที่ชื่อว่า “**กุมมัคคะ**” [ทางชั่ว] เพราะอรรถว่าเป็นทางอันบัณฑิตเกลียด เพราะเป็นทางนำความพินาศมาให้ หรือเป็นทางแห่งอบายทั้งหลายที่บัณฑิตเกลียด ที่ชื่อว่า “**มิจฉาปะละ**” [ทางผิด] เพราะเป็นทางตามความไม่เป็นจริง ที่ชื่อว่า “**มิจฉัตตะ**” [ภาวะที่ผิด] เพราะเป็นสภาพผิดเหมือนกัน เหมือนอย่างว่า “**ชนผู้หลงทิศ**” แม้ยึดถือว่า ทางนี้ชื่อทางของบ้านโน้น ดังนี้ ก็ไม่ยังบุคคลนั้นให้ถึงบ้านได้ ฉะนั้น “**บุคคลผู้มีมิจฉาทิฏฐิ**” แม้ยึดถือว่า ทางนี้เป็นไปสู่สุดคติ ดังนี้ ก็ไม่สามารถถึงสุดคติได้ ฉะนั้น ชื่อว่า “**ทางผิด**” เพราะเป็นทางตามความไม่เป็นจริง ทางนี้ ชื่อว่า “**มิจฉัตตะ**” เพราะมีสภาพผิด ที่ชื่อว่า “**ติตตะ**” [ลัทธิเป็นดังท่า] เพราะเป็นที่ๆ พวกคนพาลข้ามไป โดยการหมุนไปมาในที่นั้นนั้นแหละ “**ติตตะ**” [คือลัทธิ] นั้นด้วย เป็น “**อายตนะ**” [บ่อเกิด] แห่งความฉิบหายด้วย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า “**ติตตอายตนะ**” [ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ-ลัทธิเศียรถี่ย] อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า “**ติตตอายตนะ**” เพราะอรรถว่าเป็นอายตนะด้วยความหมายเป็นส่วน สัตถุชาติ และด้วยความหมายว่าเป็นที่อาศัยของพวกเศียรถี่ยบ้าง ที่ชื่อว่า “**วิปริยเสถคคาหะ**” [การถือโดยวิปลาส] เพราะอรรถว่า เป็นการถือสภาวะที่ใคร่ครวญผิด หรือว่าเป็นการถือสภาวะโดยตรงกันข้าม อธิบายว่า ถือเอาคลาดเคลื่อน

ว่าด้วย เรื่องทฤษฎี ๖๒

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 1152 -1153 FILE 68)

“ทฤษฎี ๖๒” ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในเวทยากรณภายิต ในพรหมชาลสูตร มีดังนี้

- (๑) สัสตวาทะ-วาทะว่าเที่ยง ๔
- (๒) เอกัจจสัสตวาทะ-วาทะว่าเที่ยง ๔
- (๓) อนัตตานิวัตติกวาทะ-วาทะว่ามีที่สุดและไม่มีที่สุด ๔
- (๔) อมราวิกเขปิกวาทะ-วาทะปฏิเสธสิ้นเชิง ๔
- (๕) อธิจจมุปปันนิกวาทะ-วาทะที่เชื่อถือไม่ได้ ๒
- (๖) สัตถุญญิวาทะ-วาทะมีสัตถุญา ๑๖
- (๗) อสัตถุญญิวาทะ-วาทะไม่มีสัตถุญา ๘
- (๘) เนวสัตถุญญิ-นาสัตถุญญิวาทะ-วาทะว่ามีสัตถุญญาก็หาไม่ได้ ไม่มีสัตถุญญาก็หาไม่ได้
- (๙) อัจเจทวาทะ-วาทะว่าสูญ ๗
- (๑๐) ทฤษฎีธรรมนิพพานวาทะ-วาทะว่านิพพานมีในปัจจุบัน ๕

ส่วนความพิสดารในนิเทศนี้พึงทราบนัยดังกล่าวแล้วใน “พรหมชาลสูตร” นั้นแหละ

[รายละเอียด “ทฤษฎี ๖๒” ใน “๑. พรหมชาลสูตร เรื่องทฤษฎี ๖๒” พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สีสันนชาวรรค เล่ม ๗ ภาค ๑ - หน้าที่ 1-56 FILE 11]

ดังนั้น “พวกลุ่มลัทธิทั้งหลาย” นั้น คงใช้การไม่ได้ดีในการปฏิบัติธรรมมากเท่าไรหรอก เพราะมันจะมีอาการมัวฟุ้งซ่านเกิดขึ้นในระหว่างเจริญภาวนากรรมฐาน เพราะมีนิสัยชอบรับคำสั่งจากเบื้องบน คือ จะต้องมีเทพหรือพระอินทร์ [โดยมีวาทะว่าได้หุทิพย์] มาสั่งการให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น อาการหลงพหลง ภูมิ [ซั่มมุตัจจะ-ธรรมุัจจ] นี้ มีสมุฏฐานมาจากการฝึกฝนกรรมฐานมาผัดขึ้นตอน เพราะมีความศรัทธาอย่างแรกกล้าในลัทธิเทพตามความเชื่อพวก “ติดตายตนะ” [ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ-ลัทธิเคียรลีย์] นั่นคือ “อิสตรนิมมานเหตุวาท-อิสตรกรณวาท-อิสตรนิรมิตวาท” [Theistic Determinism] ลัทธิพระเป็นเจ้า คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบ จะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ยิ่งใหญ่ [พรหมลิจิต] เมื่อเวลาผ่านไปนานยิ่งขึ้น ความเชื่อสัทธาปสาทะโดยอิโมภักที่ เป็น “มิจฉาทฤษฎี” นั้น ย่อมฝังลึกอยู่ในจิตใต้สำนึกและจิตไร้สำนึก [พื้นจิตตสันดาน] เมื่อเจริญภาวนาอัน เป็นไปกึ่งในหลายความเชื่อความคิด จิตย่อมหวั่นไหวไปด้วยสันดานเดิมที่ฝังอยู่ลึกในจิตใจ เมื่อประสบกับ บรรยากาศหรืออารมณ์อันเหมาะสม จิตดวงนั้นย่อมผุด โผล่แสดงฤทธิ์ออกมา เช่น เหมือนความฝันที่เรา ควบคุมบทฝันนั้นไม่ได้ อย่างเดียวกัน จิตใต้สำนึกมันแสดงบทบาทหน้าที่ของมันตามสัญญาเดิม มันไม่

ยอมรับความจริงโดยกำหนดแห่งธรรมชาติ ที่เรียกว่า “**กฏธรรมชาติ**” [Natural Law = ธรรมจิติ-ธรรมนิยาม] ก็กล่าวโดยย่อ ไม่เกิดปัญญาเห็นนามรูปโดยไตรลักษณ์ [กลาปสัมมสนะ] ไม่เห็นนามรูปแห่งขั้น ๕ ที่เป็นไปตามกฏ “**อนิจจตา-ทุกขตา-อนัตตตา**” [ปัจจัยสร้างปัญญาให้รู้เท่าทันกิเลสทั้งหลาย] และในสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่เรียกว่า “**สังขตธรรม**” นั่นเอง เมื่อพิจารณาในภูมิแห่งจิตตภาวนา มันไม่มีอะไรเป็นตัวตนที่แท้จริง ที่มนุษย์รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และมโนทวารที่ ๖ นั่น คือ “**ภาพลวงตา-โลกแห่งมายา**” [วิภูฏสงสาร] เหล่าปุถุชนทั่วไปย่อมไม่เชื่อในเรื่องนี้ และไม่ยอมลงมือลงไม้ที่จะพิสูจน์ด้วยตนเอง ทั้งที่ประเทศไทยมีพระอริยเจ้ามากมายที่จะเป็นกัลยาณมิตรคู่คิดคู่ธรรมให้อย่างเต็มที่ก็ตาม แต่ก็ชักชวนพากันไปเป็นลูกศิษย์ลูกหาแห่งอวิชาค่อนประเทศเขตแดน ข้อพึงสังเกต คือ พวกเทพชอบกินกระบาลพวกโง่ๆ ซึมๆ เชื่องๆ ฉลาดกับโง่พอปานกัน บอกให้เดินหน้า พวกนี้จะถอนหลัง บอกให้ถอนหลัง พวกนี้จะเดินหน้า ชอบคิดขัดแย้ง ดินนิสัยมีลูกพี่แบบลัทธิอุปถัมภ์ [Patronalism หรือ Paternalism = ลัทธิปกครองแบบบิดาปกครองบุตร] มีเทพหรือฤๅษีเป็นลูกพี่มาสั่งและยอมทำตาม อย่างเช่น สมัยเด็กๆ ไปวัดบ่อยๆ เห็นภาพนรกตามข้างฝา ศาลาบ่อย ก็มักจะจดจำเป็นภาพฝากใจในอคิด พอมานั่งสมาธิจิตอันเป็นสงบ จิตเกิดประหวัดถึงเรื่องราวเก่าๆ คือ ล้างป่าช้าเก่าในพื้นที่ ก็นำภาพนิมิตในความทรงจำเหล่านี้ มาต่อเติมเสริมแต่ง กลายเป็นเรื่องเป็นราวไป แทนที่จะคิดว่า “**จิตตัวเองมันหลอกตัวเอง**” กลับไปเชื่อว่าเป็นจริงตามอำนาจแห่งวิปัสสนูปกิเลส [วิปัสสนูปกิเลส ๑๐: (๑) โอภาส-แสงสว่าง (๒) ปีติ-ความอิ่มใจปลาบปลื้มเต็มไปทั้งตัว (๓) ญาณ-ความรู้ที่คมชัด (๔) ปัสสัทธิ-ความสงบเย็นกายใจ (๕) สุข-ความสุขจำขึ้นทั่วทั้งตัวที่ประณีตอย่างยิ่ง (๖) อธิโมกษ์-ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง (๗) ปัสคาคะ-ความเพียรที่พอดี (๘) อุปฏิฐาน-สติชัดบริสุทธิ์ (๙) อุเบกขา-ความวางจิตเป็นกลางที่ลงตัวสนิทไม่ลำเอียง (๑๐) นิกันติ-ความดีใจพอใจในภูมิเช่นนั้น ประการสำคัญพวกทวงหนี้ในระบบและนอกระบบเข้าไปไม่ถึงเพราะมันบาปหนา] ในขั้นตอนที่กล่าวถึงนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมต้องผ่านเข้ามาตามขั้นตอนของสมถะและวิปัสสนาที่ถูกต้อง ถึงจะผ่านเข้าวิปัสสนูปกิเลส คือ “**วิชา ๑**” ได้แก่ (๑) **บุพเพนิวาสานุสติญาณ** (๒) **จุตูปปาตญาณ** (๓) **อาสวักขญาณ** กับ “**ญาณ ๑๖**” ได้แก่ (๑) **นามรูปปริจเฉทญาณ** (๒) **ปัจจัยปริคคหญาณ** (๓) **สัมมาสนญาณ** แล้วเข้าไปที่ (๔) **อุท্থัพพยานุปีสสนา** คือ เข้าไปถึง “**ทางสามแพ่ง**” [ไม่ใช่สามแยกบางโพแน่นอน] ที่เรียกว่า “**มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ**” (ข้อ ๕ ในวิสุทธิ ๑) คือ ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง คือ เริ่มเจริญวิปัสสนาต่อไปด้วยพิจารณา กลาป จนมองเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย [นามรูปแห่งขั้น ๕] อันเรียกว่า “**อุท্থัพพยานุปีสสนา**” เป็นตรุณวิปัสสนา คือ วิปัสสนาญาณอ่อนๆ แล้วมี “**วิปัสสนูปกิเลส**” เกิดขึ้น กำหนดได้ว่าอุปกิเลสทั้ง ๑๐ แห่งวิปัสสนานั้นมิใช่ทาง ส่วนวิปัสสนาที่เริ่มดำเนินเข้าสู่วิถีนั่นแลเป็นทางถูกต้อง [คือ มีอาสวักขญาณดำเนินด้วยสัมมสนญาณถูกต้อง] เตรียมที่จะประคองจิตไว้ในวิถี คือ “**วิปัสสนาญาณ ๕**” [อุท্থัพพญาณ-ภังคญาณ-ภยญาณ-อาทีนวญาณ-นิพพิทาญาณ-มฤตจิตกัมมตาญาณ-ปฏิสังขาญาณ-สังขารุเปกขาญาณ-อนุโลมญาณ] นั้นต่อไป นั่นคือ “**ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ**” (ข้อ ๖ ในวิสุทธิ ๑) คือ ความหมดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน คือ ประกอบความเพียรในวิปัสสนาญาณทั้งหลายเริ่มแต่ “**อุท্থัพพยานุปีสสนาญาณ**” ที่พ้นจากอุปกิเลสดำเนินเข้าสู่วิถีนั่น เป็นต้นไป จนถึง “**สังจานุโลมิกญาณ**” หรือ “**อนุโลม**

ญาณ” [คล้อยตามอริยสัจ ๔ เห็น “ทุกข์-สมุทัย-นิโรธ-มรรค” หรือญาณในอริยมรรค ๔] อันเป็นที่สุดแห่งวิปัสสนา ต่อแต่นี้ก็จะเกิด “โคตรญาณ” ค้นระหว่างวิสุทธิขั้นนี้กับข้อสุดท้าย เป็นหัวข้อแห่งความเป็นปุถุชนกับความเป็นอริยบุคคล โดยสรุป วิสุทธิขั้นนี้ ก็คือ “วิปัสสนาญาณ ๘” ส่วนผู้ปฏิบัติธรรมนิยมเป็นบ้าหรือเสียดสีกันที่ตรงไหน นั่นคือ ช่วงระหว่าง “สัมมตญาณ” กับ “อุท্থัพพยานุปัสสนาญาณ” โดยไม่สามารถกำหนดครูสภาวะธรรมตามเป็นจริงโดยพิจารณาคลาป [ไม่เจริญอนุปัสสนา ๗] ได้จริง หรืออนุปัสสนา ๗ เป็นพื้นฐาน โดยไม่เกิดปัญญาเห็นธรรม นั่นเอง] ในช่วงนี้ เป็นช่วงจุดอ่อนเปิดโอกาสให้กิเลสโจมตีจิตได้อย่างเป็นทางการ เพราะตรงกับจริต [โลภะ-โทสะ-โมหะ] ของผู้ปฏิบัติธรรมที่อ่อนหัดอ่อนช่อมมสติการกรรมฐาน [สติปัญญา ๔] แทนที่จะเชื่อในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว [เอกเทวนิยม] ก็เลยแหมาแข่งแบบตลาดสี่มุมเมือง [พาหุเทวนิยม] คือ อัญเชิญเทพทั้งหลายแห่งลัทธิฮินดูสนธิกำลังด้วย พระอินทร์และยมบาลทั้ง ๔ ทิศ เล่นดู ชาวบ้านเรียกว่า “กรรมฐานแตก-ตบะแตก” สภาวะเช่นนี้ ก็คงไม่แตกต่างจาก “เขื่อนแตก” คิดเอาเองก็แล้วกันว่า วุ่นวายขนาดไหน ในภาวะจิตดังกล่าว [อุท্থัจจะ-ความฟุ้งซ่านที่เกิดจากความสำคัญผิดต่อวิปัสสนูปกิเลส] ยิ่งจิตสหระคด้วยว่า ผัวเมียมีชู้เป็นต้นทุนเก่าอยู่แล้ว ก็ถึงขั้นถอดจิตไปคว่ำมันอยู่กับชู้อย่างไร ก็ยิ่งไปกันใหญ่ คือ สแกนกรรมตัวเองหนักไปใหญ่ ไม่เกิดปัญญาเห็นธรรม ก็เป็นขั้น “ฆนัตถญา” ปิดบัง “อนัตตัตถญา” [ไม่สามารถเจริญอนัตตานุปัสสนาได้จริง] วงสมาธิวงสวิงแตกละเอียดอย่างแน่นอน ก็ตัวใครตัวมัน [ไม่น่าใช้กรรมแตกหรือบรรลุตธรรม หรือตบะแตกหลุดโลกหลุดจักรวาล คือ บาตรแตกกลิ้งลงเนินภูน้อยหรือภูธรรม หรือภูสำนักปฏิบัติธรรมไหนก็ตาม อย่างนี้พอวิ่งตามเก็บกลับใหม่ได้] ก็นี่ภาพเอาเองก็แล้วกัน [ถึมีมานิตก็คงเอือมระอาเหมือนกัน เล่นเอามรรคมีองค์ ๘ กระจายไม่เป็นทิศเป็นทาง ดู บทกวีแห่งพุทธธรรม ๒ บทความประจำปี ๒๕๕๕] เรื่องปฏิบัติธรรมนั้น จะว่าสนุกก็สนุก จะว่าน่าเบื่อหน่ายก็น่าเบื่อหน่าย อยู่ที่ว่าใครจะมีสติสัมปชัญญะตามทันกิเลสวิชาแก่นั่นเอง คนไหนอยู่ใกล้พ่อแม่ครูอาจารย์ และเชื่อฟังคำสอนของพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็มีโอกาสบรรลุตธรรมวิเศษนี้ได้ ไม่ปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า [นั่นคือ “ทุกขา ปฏิปทา ทนุทธาภิญญา” ข้อ ๑ ในปฏิปทา ๔] จนเกินไป เพราะเอาประสบการณ์อันน่าอัศจรรย์ของท่านมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้หลุดพ้นจากวิภูฏะ อย่าตอบแทนด้วยการเนรคุณครูอาจารย์ก็แล้วกัน ถือเป็นกรรมหนักทางอกุศลกรรม [ครุกรรม] ก็อย่าลืม ทำจิตให้เป็นจิตตสมาธิด้วย “ธรรมสมาธิ ๕” ให้จิตราเริงยินดี มีปราโมทย์ในธรรมวิเศษ-ความปราโมทย์ด้วยจิตผ่องใสในการปฏิบัติธรรมโดยเอกเทวนิยมในพระตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีปัสสัทธา-ความสงบเย็นกายใจ โดยมมสติการกรรมฐานตามเป็นจริงด้วยจิตสหระคด้วยอิโมกข์-ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่งเป็นกำลังแห่งพละ มีปิติ-ความอิ่มใจปลาบปลื้มเต็มไปทั้งตัว มีสุข-ความสุขนำชื่นทั่วทั้งตัวที่ประณีตอย่างยิ่ง มีเอกัคคตา-สมาธิอันแน่วแน่เป็นหนึ่งเดียวในอารมณ์แห่งกรรมฐาน นั่นคือ จิตประภัสสร คือ จิตปราศจากนิวรณ์ด้วย (๑) “เนกขัมมะ” เข้าครอบงำระงับ “กามฉันทะ” (๒) “อภัยบาท” ครอบงำออกจาก “พยาบาท” (๓) “อาโลกัตถญา” เข้าครอบงำระงับ “ถิ่นมิทธะ” (๔) “อวิกเขปะ” เข้าครอบงำระงับ “อุท্থัจจะ” (๕) “ธรรมวัตถาน” เข้าครอบงำระงับ “วิจิกิจฉา” (๖) “ฌาน-ญาณ” เข้าครอบงำระงับ “อวิชา” (๗) “ปราโมทย์” เข้าครอบงำระงับ “อรติ” และ (๘) “กุศลกรรมทั้งปวง” เข้าครอบงำระงับ “อกุศลกรรมทั้งปวง”

ฉะนั้น การชำระจิตให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เป็นนิตย์ อย่าให้ขาดสติสัมปชัญญะในทุกขณะจิต คือ ระลึกรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เสมอ ไม่ให้จิตที่เป็นสัญเจตนา [เจตนา ๖] แสดงฤทธิ์ออกมาทาง “อกุศลกรรมบถ” ทั้ง ๑๐ อย่าง [กายทุจริต ๓-วจีทุจริต ๔-มโนทุจริต ๓] โดยเชื่อมโยงเป็น “กุศลกรรมบถ ๑๐” [กายสุจริต ๓-วจีสุจริต ๔-มโนสุจริต ๓] ให้เข้าถึง “สมณะกับวิปัสสนา” ให้ได้ ลบล้าง “มิจฉาทิฏฐิ” และ “กิเลสตัณหา” ทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในภูมิแห่งสมณภวาทหรือภูมิแห่งวิปัสสนาภวาทก็ตาม หลีกหนีจากความเชื่อในอำนาจของเทพเทวดา เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจตนศักยภาพของตนเอง “ภาวะในการพึ่งตนเอง” [ความเป็นอัตตนาถะ] เพราะถ้าตนเองสามารถทำกิจหน้าที่ในการเจริญภาวนาได้สำเร็จ ในที่สุดก็จะเกิดอานิสงส์โดยปรഥัตถ์ คือ “คุณสมบัติในความเป็นพระพุทธเจ้า” ถึงจะแสดงอย่างสาหัสขนาดไหน ก็เป็นเส้นทางเดินไม่ผิดพลาด แม้จะต้องเวียนว่ายตายเกิดในกัชาติก็ตาม ก็ตั้งจิตอธิษฐานไว้ว่า ให้มีโอกาสเกิดในดินแดนที่เป็นพระพุทธศาสนาเท่านั้น ก็แล้วกัน จะได้ไม่ไปเกิดผิดที่ผิดทาง จิตเป็นธรรมชาติที่วิจิตร จิตเป็นตัวกำหนด “ความต่างแห่งกรรม” ในปัจจุบัน [ปัจจุบันนัทธา] และอนาคต [อนาคตัทธา] ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีคิดใน “หลักปฏิจธสมุปบาท” ที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นให้ได้ด้วยวิถีคิดที่ถูกหลักกรรม ที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” เพราะฉะนั้น “กฎแห่งกรรม” จึงเป็น “กฎธรรมชาติ” ที่เป็นจริง คนคิดจะเป็นหมาหรือเป็นเทวดา ก็ขึ้นอยู่กับจิตที่เป็นอธิษฐานบารมี ไม่ใช่เรื่องมงาย แต่ทำอะไร บุคคลนั้นจะมีฤทธิ์ได้ด้วยจิตอันเป็นธรรมชาติวิจิตรนี้ได้ ดังนี้

อธิบายปฏิจธสมุปบาท

(พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่ม ๑ ภาค ๑ - หน้าที่ 124 -126 FILE 17)

ถามว่า: ก็ “ปฏิจธสมุปบาท” ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยคำเพียงเท่านั้น
อย่างไร

ตอบว่า: ก็ในคำว่า “นนุทิ ทุกขสุส มูล” นี้ มีอธิบายว่า ศัพท์ว่า (๑) “นนุทิ” [ความเพลิดเพลิน-ความยินดี] นี้ เป็นสังเขปที่ ๑ (๒) “ทุกข” เป็นสังเขปที่ ๒ เพราะพระบาลีว่า “ทุกขสุส” (๓) “ภพ” เป็นสังเขปที่ ๓ เพราะพระบาลีว่า “ภวา ชาติ” (๔) “ชาติ ชรา และ มรณะ” เป็นสังเขปที่ ๔ ฟังทราบ “สังเขป ๔” ด้วยคำเพียงเท่านี้ ดังพรรณนามาจะนี้ [บทว่า สังเขป] อธิบายว่า ได้แก่ ส่วนทั้งหลาย (๑) ระหว่าง ตัณหา กับ ทุกข เป็นสนธิที่ ๑ (๒) ระหว่าง ทุกข กับ ภพ เป็นสนธิที่ ๒ (๓) ระหว่าง ภพ กับ ชาติ เป็นสนธิที่ ๓ ฟังทราบ “สนธิ ๓” ระหว่าง “สังเขป ๔” ซึ่งเหมือนกับระหว่างนี้มีมือทั้ง ๔ ดังพรรณนามาจะนี้

ในปฏิจธสมุปบาทนั้น (๑) “นันทิ” เป็น “อดีตัทธา” [กาลที่เป็นอดีต] (๒) “ชาติ ชรา และมรณะ” เป็น “อนาคตัทธา” [กาลที่เป็นอนาคต] (๓) “ทุกขและภพ” เป็น “ปัจจุบันนัทธา” [กาลที่เป็นปัจจุบัน] ฟังทราบ “อัทธา ๓” ดังพรรณนามาจะนี้แล

อนึ่ง ในอดีตตथा ในบรรดา “อาการ ๕” ด้วยคำว่า *นันทิ* แล้ว *ตัมหา* จึงมาแล้วหนึ่ง แม้ *ตัมหา* นั้น จะยังไม่มา [อาการ ๔ คือ] *อวิหชา-สังขาร-อุปาทาน-และ-ภพ* ก็เป็นอันจัดเข้าแล้วทีเดียว ด้วยลักษณะที่เป็น *ปัจจัย* [ปัจจัยธรรม] อนึ่ง ด้วยคำว่า *ชาติ-ชรา-และ-มรณะ* เพราะเหตุที่อธิบายไว้ว่า: “*ขันธเหล่านี้* *ใครมิชาติ ชราและมรณะ* นั้น *ขันธเหล่านี้* *พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้แล้ว* ที่เดียวในอนาคตตथा จึงเป็นอันรวมเอา *วิญญาณนามรูป สฬายตนะ ผัสสะ และเวทนา* เข้าไว้ด้วยเช่นกัน”

ใน *กรรมภพ* ซึ่งเป็นภพแรกมีกรรม ๕ ประการนี้ คือ (๑) โมหะ-ความหลง ได้แก่ *อวิหชา* (๒) การประมวลมา [สังสม-อายุหนา] ได้แก่ *สังขาร* (๓) ความใคร่ ได้แก่ *ตัมหา* (๔) การเข้าไปยึดถือ ได้แก่ *อุปาทาน* (๕) เจตนา ได้แก่ *ภพ* เป็นปัจจัยของปฏิสนธิในปัจจุบันนตथा ในเพราะ *กรรมภพ* ซึ่งเป็นภพแรก

ในปัจจุบันนตथा มีกรรม ๕ ประการนี้ คือ (๑) ปฏิสนธิ คือ *วิญญาณ* (๒) สิ่งที่กำลังก่อ คือ *นามรูป* (๓) ปสาทรูป คือ *อายตนะ* [สฬายตนะ] (๔) อาการที่ถูกต้อง คือ *ผัสสะ* (๕) อาการที่เสวยอารมณ์ คือ *เวทนา* เป็นปัจจัยของกรรมที่ทำไว้ก่อน ในเพราะ *อุปปัตติภพ* ในปัจจุบันนตथा

แต่เพราะในปัจจุบันนตथा อายตนะทั้งหลายเจริญได้ที่แล้วจึงมีกรรม ๕ ประการเหล่านี้ คือ (๑) โมหะ คือ *อวิหชา* (๒) การประมวลมา คือ *สังขาร* (๓) ความใคร่ คือ *ตัมหา* (๔) การเข้าไปยึดถือ คือ *อุปาทาน* (๕) เจตนา คือ *กรรมภพ* เป็นปัจจัยของปฏิสนธิในอนาคตตथा ในเพราะกรรมภพในปัจจุบันนตथा

ในอนาคตตथाมีกรรม ๕ ประการนี้ คือ (๑) ปฏิสนธิ คือ *วิญญาณ* (๒) สิ่งที่กำลังก่อ [เกิดขึ้น] คือ *นามรูป* (๓) ปสาทรูป คือ *อายตนะ* (๔) อาการที่ถูกต้อง คือ *ผัสสะ* (๕) อาการที่เสวยอารมณ์ คือ *เวทนา* เป็นปัจจัยของกรรมที่ทำไว้แล้วในปัจจุบันนตथा

ในเพราะอุปปัตติภพในอนาคตตथा ฟังทราบ “อาการ ๒๐” เหล่านี้ ในปฏิจจสมุปปาตนี้ ซึ่งมีลักษณะดังแสดงไว้แล้วอย่างนี้ ด้วยประการจะนั้นแล

ดังนั้น “*ปฏิจจสมุปปาต*” ซึ่งมี [ปฏิจจสมุปปันนธรรม-ปัจจัยธรรม] “*สังเขป ๔*” มี “*สนธิ ๓*” มี “*อตथा ๓*” และมี “*อาการ ๒๐*” [รวมทั้ง *วิญญะ ๓* และ *มูล ๒*] แม้ทั้งหมดฟังทราบว่า ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วด้วยพระคำรัสเพียงเท่านี้ ว่า เพราะทราบอย่างนี้ว่า “*นันทิ*” [ความเพิลิดเพิลิน ความยินดี] เป็น “*รากเหง้าของทุกข์*” จึงทราบต่อไปว่า เพราะภพจึงมีชาติ สัตว์ที่เกิดมาแล้วย่อมมีชราและมรณะ ด้วยประการดังพรรณนามา ฉะนี้

จบ อธิบายปฏิจจสมุปปาต -----

ฉะนั้น ความรู้ความเข้าใจอย่างดีใน “ปฏิจกสมุปบาท” พร้อมด้วย “ปฏิจกสมุปบันธรรม” ทั้ง ๖ อย่าง และ
 พร้อมด้วย (๑) กฏแห่งกรรม กับ (๒) กัมมัสสกตาปัญญา นั้น ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจถึง “จิตอันเป็น
 ธรรมชาติวิจิตร” นั่นคือ “เจตนาแห่งอภิสังขาร ๓” ที่จะปรุงแต่งกรรมทั้งหลายให้เกิด “ภพ-ชาติ-ขรา
 มรณะ” และสังกิเลสทั้งหลาย [โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส] ธรรมทั้งปวงนั้น ก็คือ “กรรม-จิต-
 เจตนา” จะทำดีหรือชั่วก็อยู่ที่ตัวเองเป็นผู้เลือกกระทำการทั้งหลาย [กรรม ๓: กายกรรม-วจีกรรม-
 มโนกรรม กรรม ๒: อกุศลกรรม-อกุศลกรรม หรือ ทุจริต ๓-สุจริต ๓] อย่าไปหลงเชื่อในพาทูเทวนิยม ให้
 เชื่อในพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว [เอกเทวนิยม] ให้เชื่อศรัทธาปสาทะด้วยอิโมกข์
 ในพระสัทธสาสน์คำสอนของพระองค์ แล้วน้อมนำไปปฏิบัติตามให้รู้แจ้งเห็นจริง [ปฏิเวธ-สัมโพธิ]
 ไม่ต้องห่วงว่าเรียนธรรมมากจะเสียดิเป็นบ้า ด้วยมีจิตวันไหวพินเพื่อนสับสน ไม่พูดไม่จา [มุคฺฉิตฺตฺวํ
 ลัทธิเดียริย-ไม่พูดคุยกันกับหมู่คณะ คือ ท่านมีองค์แห่งร่างทรงแล้ว] อนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัม
 พุทธเจ้าทรงไม่ชี้แนะให้ถือในศีลางเทวดาตามคติดั้งเดิมของขนบธรรมเนียมที่นับถือกันผิดๆ อันจะเป็น
 ระเบิดเวลาตักตักความก้าวหน้าในการเจริญภาวนากรรมฐาน ให้ล้มสลายกลางคัน แต่ไปถึง “อุทัยพญา
 นุปัสสนา” ก็ตกลงภูมิแห่งอวิชชาและโมหะ แทนที่จะดับกิเลสทั้งหลาย กลับถูกกิเลสมันหลอกให้หลงทิศ
 หลงทางไปใน “ทิฏฐิแห่งตน” [มิจฉาทิฏฐิ-วิปลาส ๔ อันเป็นความเห็นที่ตรงข้ามกับ “กลาปสัมมสนะ” คือ
 “สัมมุทฺถัจจะ” แห่งวิปัสสนูปกิเลสใน ๑๐ ประการ] อันเป็นอินทรีย์หรืออชิบติใน “ภูมิแห่งอมรรค” [มิจฉา
 มรรค-อุบาทว์มรรค] ซึ่งควรเป็น “อริยมรรค” มากกว่า ฉะนั้น ในการลงมือปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้งนั้น ผู้
 ปฏิบัติธรรมต้องหาข้อสรุปองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเจริญสมาธิและปัญญา ให้เกิดผลลัพธ์ที่แจ่มชัดเป็น
 ทฤษฎีที่สามารถยืนยันกับหลักธรรมคำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้ เรียกว่า
 “อนุศาสนิปาฏิหาริย์” หมายถึง คำสอนมีผลจริงเป็นอัศจรรย์ ไม่ใช่เรื่องงมงายทำให้หลงใหลเสียดิไป ด้วย
 เหตุนี้ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้อภิภูแห่งพรหมจรรย์นี้ ย่อมถือฐานะเด็ดขาดแห่งเอกเทวนิยม
 ไม่สาธารณ์แก่พระอริยสาวกทั้งหลาย คือ พระผู้เป็นเจ้าของที่บริสุทธิเป็นเลิศแห่งปัญญาคุณและกรุณาคุณเหนือ
 เทวโลก พรหมโลก และ มนุษยโลก สุดท้ายนี้ ให้ผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายสำรวจระวางอินทรีย์ทั้ง ๖ ประการ
 ให้ดำเนินไปด้วย “ไตรสิกขา” อย่างแท้จริง ด้วยความหมจดครบบริสุทธิแห่งวิสุทธิทั้ง ๘ ประการ ตนเป็นที่พึ่ง
 แห่งตนด้วยปัญญาและกรุณา อันเป็นที่สุครอบแห่งพระธรรมวินัยนี้.

